

CLAUSEWITZOV KONCEPT GRAVITACIJSKOG TEŽIŠTA I ULOGA KNINA U VOJNO-REDARSTVENOJ OPERACIJI OLUJA

Darijo Klarić *

UDK: 355.02(497.5)

355.422(497.5)“1995”

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 1. XII. 2021.

Prihvaćeno: 18. III. 2022.

SAŽETAK

Rad istražuje operativno umijeće operacije Oluja koju su hrvatske vojne i redarstvene snage provele u kolovozu 1995. U Oluji je operativno umijeće učinkovito pozicionirano kao intermedijarno područje u kojem je trebalo nadvladati standardne pukotine između strategije, taktike i politike, odnosno učinkovito su orkestrirani svi dostupni izvori vojne i nevojne moći u namjeri da se izvrše krajnji strateški ciljevi. Na nacionalnoj razini Oluja je bila ključna operacija u oslobađanju okupiranih područja, a na regionalnoj razini je stvorila strateške preduvjete za uspostavu trajnog mira, sigurnosti i stabilnosti u jugoistočnoj Europi. Osnovna je namjera rada objasniti kauzalnu vezu između brzog sloma ili „evaporacije“ takozvane Srpske vojske Krajine, vojnostrateške uloge grada Knina i primijenjenog operativnog umijeća hrvatskih vojnih i redarstvenih snaga, te u sklopu toga istražiti validnost koncepta gravitacijskog težišta Carla von Clausewitza u operaciji Oluja.

Ključne riječi: vojno-redarstvena operacija Oluja, koncept gravitacijskog težišta (Clausewitz), operativno umijeće, socijetalne dimenzije, strategija „realne prijetnje“, de-integracija obrambenog sustava tzv. Srpske vojske Krajine (SVK) i Republike Srpske Krajine (RSK).

Ratovi se vode oružjem, ali se dobivaju ljudima.

George Patton

* Mr. sc. Darijo Klarić (klaric.darijo@gmail.com) je zaposlen u Ministarstvu obrane Republike Hrvatske. Stavovi izneseni u radu izraz su osobnog mišljenja autora i ne predstavljaju stavove institucije u kojoj autor radi. Također, zahvala Josipu Prgometu na iznimnoj pomoći u pronalaženju literature i izvora koji su osigurali dodatnu vrijednost ovom radu.

UVOD

U hrvatskoj ratnoj i vojnoj povijesti uglavnom se ističu visok borbeni moral, junaštvo, hrabrost¹ i požrtvovnost hrvatskih ratnika i vojnika, kao i vojne odluke koje su imale dalekosežne (i pogubne) posljedice za Hrvatsku i Hrvate, među ostalim i loša ratna taktika bana Emerika Derenčina zbog koje je hrvatska vojska teško poražena u Krbavskoj bitki² 1493. godine. Međutim, rijetko se spominje i raščlanjuje doktrinarno i operativno umijeće, premda se generalno naglašava da su Hrvati bili dobri vojnici i ratnici. Sukladno tomu, ovaj rad se fokusira na operativno umijeće³ (engl. *operational art*) vojno-redarstvene operacije Oluja, koja je provedena na način da je operativno umijeće pozicionirano kao intermedijarno područje u kojem je trebalo nadvladati standardne pukotine između strategije, taktike i politike. Operativno umijeće uporabljeno u operaciji Oluja, koja je trajala 84 sata (od 4. kolovoza u 5 sati do 7. kolovoza 1995. u 18 sati), imalo je za učinak razbijanje (ili neutraliziranje) pet korpusa, oslobađanje 10.400 km² ili 18,4% ukupne površine Hrvatske (teorijski operativni tempo pokazuje sljedeći podatak: u sat vremena prosječno je oslobađano 123,8 km²) te uspostavu punog suvereniteta Republike Hrvatske na području provedbe Oluje⁴. Osnovna je namjera rada objasniti kauzalnu vezu između brzog sloma tzv. Srpske vojske Krajine, vojnostrateške uloge Knina i primijenjenog operativnog umijeća hrvatskih vojnih i redarstvenih snaga, odnosno raščlaniti validnost koncepta gravitacijskog težišta Carla von Clausewitza te njegovu primjenu u Oluji. Zaključno, rad ima namjeru prikazati potpunu doktrinarnu i operativnu nadmoć te operacionalizaciju Oluje na način „minuciozne doktrinarne metodičnosti i disciplinirane strategijske organizacije“ (Žunec 1994: 62).

¹ Clausewitz hrabrost definira na sljedeći način: „Strah teži fizičkom samoodržanju, a hrabrost moralnom. Hrabrost je plemenitiji instinkt“ (Clausewitz 1976: 104).

² Krbavska bitka, u kojoj je 9. rujna 1493. na Krbavskom polju kraj Udbine u Lici osmanska vojska predvođena sandžakbegom Jakub-pašom Hadumom porazila vojsku hrvatskih plemića na čelu s banom Emerikom Derenčinom, prijelomna je točka u hrvatskoj povijesti. Uoči bitke Derenčin se sukobio s hrvatskim velikašima oko mjesta na kojem treba dočekati osmanlijske snage i odlučio da se Osmanlije dočeka na otvorenom bojnom polju: „Kao iskusni ratnik, Bernardin je podržao taktiku koju je predložio njegov rođak Ivan Frankapan Cetinski, da se Turke dočeka u zasjedi u klanecu koji vodi iz Krbavskog polja, a nikako ne na otvorenom polju. Iz vlastitog je iskustva znao da se u borbi protiv Osmanlija radije treba osloniti na lukavstvo i dobro planiranu taktiku, umjesto na čistu vojnu silu. Naime, imajući u vidu brojnost osmanlijskoga konjaništva, Bernardin je znao da slabo hrvatsko pješaštvo na otvorenom ne će moći odoljeti napadu uvježbane osmanlijske konjice“ (Kekez 2009: 79).

³ „Prema generičkom određenju, operativno umijeće se može definirati kao *sastavni dio vojnog umijeća koje se odnosi na teoriju i praksu planiranja, pripremanja, vođenja i podupiranja kampanje i glavnih operacija usmjerenih prema izvršenju strategijskih ili operativnih ciljeva na zadanom ratištu*“ (Vego 2009: I-4).

⁴ To potvrđuje i povjesničar Ante Nazor: „Značaj oslobodilačke vojno-redarstvene operacije Oluja za sudbinu Hrvatske izniman je... Slobodno se može reći da je o ishodu Oluje ovisio opstanak Hrvatske u međunarodno priznatim granicama i da bi neuspjeh te operacije za teritorijalnu cjelovitost RH imao kobne i trajne posljedice“ (Nazor 2007: 7).

CLAUSEWITZOV KONCEPT GRAVITACIJSKOG TEŽIŠTA

Temeljna i najteža zadaća svih vojskovođa u povijesti je upravljanje dimenzijom nesigurnosti, odnosno ono što je za njihove snage sigurnost izvođenja ratnog plana ili operacije, za neprijateljsku stranu treba biti potpuna nesigurnost i nerješiva jednadžba. Sukladno tomu, njemački vojskovođa Helmuth von Moltke je naglašavao da od „tri smjera djelovanja protivnika koje može obično uzeti, on izabire četvrti” (Creveld 1991: 110). Neizvjesnost, lukavstvo i iznenađenje, ili *stratagem*, sastavni su dio vojnih operacija: „Povijest ratovanja obiluje primjerima postizanja iznenađenja u vremenu, mjestu ili snazi, ili njihovom kombinacijom. U primjerima koje je proučavao Whaley, najčešći načini postizanja iznenađenja bili su mjesto (72%), vrijeme (66%) i snaga (57%), a najrjeđi tip iznenađenja bio je način izvođenja (25%)” (Grabo 2010: 285). Operacija Oluja je značajnim dijelom primjer postizanja iznenađenja načinom izvođenja, jer je vrijeme početka operacije bilo relativno poznato (indikativno, 28. srpnja 1995. u tzv. Srpskoj vojsci Krajine proglašeno je ratno stanje), snage su bile zadane i poznate, a prostor djelovanja je bilo jasan. Iznenađenje je bilo uvjetovano primjenom koncepta gravitacijskog težišta, za koji je u modernoj vojnoj terminologiji standardan akronim COG (engl. *center of gravity*), koji se kod nas prevodi i kao gravitacijsko središte. Budući da se u ovom radu držimo izvornog Clausewitzova termina *Schwerpunkt*⁵ odnosno *centra gravitatis* (Clausewitz 2010: 396), koji se prevodi kao težište, koristit ćemo termin gravitacijsko težište.

Gravitacijsko težište ili COG stožerni je Clausewitzov pojam u kojem se sinergijski povezuju stratezijski ciljevi i raspoloživi vojni resursi u stvaranju i implementiranju ključnog operativnog alata, ratnog plana: „Prema svemu što smo dosad o ovome kazali, dva temeljna načela obuhvatit će cijeli ratni plan i služiti svemu ostalom kao smjernica. Prvo je: važnost neprijateljskih snaga svesti na što manja težišta, po mogućnosti na jedno. Udar protiv tih težišta opet svesti na što manje glavnih operacija, ako je moguće na jednu. Sve podređene operacije držati u što podređenijem položaju. Jednom riječju, prvo je načelo: djelovati što koncentriranije. Drugo načelo: djelovati što brže. Ne dopustiti nikako zadržavanje i nikakve zaobilazne puteve bez valjanog razloga. Smanjenje neprijateljske snage na jedno težište ovisi, prvo, o njezinoj političkoj povezanosti” (Clausewitz 2010: 513). Također, u svezi značaja težišta u ratnom planu i djelovanju, Clausewitz je rezolutan: „Glavna bitka na bojištu je udar težišta na težište” (Clausewitz 2010: 398). Sukladno tomu, identificirati, raščlaniti, operacionalizirati i eksploatirati gravitacijsko težište protivnika jedan je od najkompleksnijih ratnih napora: „Razlikovati ova *centra gravitatis* u neprijateljskoj vojsci, upoznati njihov doseg, glavni je čin strateške procjene” (Clausewitz 2010: 396).

Ovaj koncept je postao jedan od najpopularnijih vojnih koncepata unatoč tomu što izvorno derivira iz Clausewitzovog koncepta gravitacijskog težišta, koje je definirano prema pojmu težišta u mehanici u ranom industrijskom dobu: „Kako se težište uvijek nalazi ondje gdje je priključena najveća masa i kako je svaki udar protiv težišta tereta najdjelotvorniji kao što se najjači udar održava težištem sile, tako je i

⁵ O problemu engleskog prijevoda ovog termina pisao je primjerice Milan Vego (2007), istaknuti autor koji se bavi operativnim umijećem.

u ratu" (Clausewitz 2010: 396). Koncept gravitacijskog težišta središnji je dio vojne doktrine oružanih snaga SAD-a⁶ ili kamen temeljac operativnog umijeća (Lovelace prema: Echevarria 2002: iii), „moćni alat ratovanja" (Eikmeier 2004: 5), „Ahilova peta (svakog protivnika) protiv koje snage moraju biti uporabljene" (Janiczek 2007: 10). Također, proces određivanja gravitacijskog težišta predstavlja „suštinu operativnog umijeća" prema združenoj operativnoj doktrini (Joint Publications 5-0, 2006: IV-18) te „vrijednost ovog konceptualnog alata ne može biti precijenjena" (Eikmeier 2007: 62).

Sukladno tomu, gravitacijsko težište ima poseban značaj u planiranju operacija ili kampanja: „Najsloženija zadaća pred kojom se nalaze planeri kampanja u ovom procesu je biti sposoban identificirati prijateljska i protivnička strategijska gravitacijska težišta; to je izvor snage, moći i otpora" (Joint Publication 5-0, 2002: IV-12). U doktrinarnim dokumentima naglašava se da je „uništenje ili neutralizacija protivničkog gravitacijskog težišta najvećim dijelom izravan put u pobjedu" (Field Manual 3-0, 2001: 5). I u novijim se teorijskim radovima ističe da „...analiza gravitacijskog težišta ostaje vrlo popularna metodologija za razumijevanje kako akter može biti izbačen iz ravnoteže i prisiljen na kolaps" (Mattelaer 2009: 6). Antulio Echevarria posebno naglašava učinak izravnog udara na gravitacijsko težište: „Utjecaj fizike na Clausewitzovu izvornu definiciju veći je nego što je na to u dosadašnjim analizama skrenuta pozornost. Ustvari nije riječ o izvoru snage ili kritičnoj sposobnosti djelovanja, nego o žarišnoj točki koja se temelji na učincima prije nego na sposobnostima. U Clausewitzovo je vrijeme u fizici, odnosno mehanici, gravitacijsko težište predstavljalo točku u kojoj gravitacijska sila konvergira unutar objekta. Udar na gravitacijsko težište dovoljnom snagom u pravilu će uzrokovati da objekt izgubi ravnotežu i padne. Gravitacijsko težište, prema tome, nije izvor snage, već čimbenik ravnoteže" (Echevarria 2002: vi). Na kraju Echevarria zaključuje: „Ukratko, Clausewitzovo gravitacijsko težište je žarišna točka, a ne snaga ili slabost, pa čak ni izvor snage. Drugo, gravitacijska težišta protivnika nalaze se tamo gdje različiti segmenti čine sveobuhvatni sustav (ili strukturu) koji djeluje jedinstveno, poput fizičkog tijela. Ako ti segmenti nisu dovoljno povezani, neprijatelj možda nema gravitacijsko težište" (Echevarria 2002: 16). Milan Vego definira gravitacijsko težište kao izvor moći: „U generičkim terminima, gravitacijsko težište može biti definirano kao izvor koncentrirane snage – fizičke ili moralne – ili izvor moći čija ozbiljna degradacija, dislokacija, neutralizacija ili destrukcija mogu imati *presudan utjecaj* na protivničku ili vlastitu sposobnost da se postigne dodijeljeni politički/vojni cilj" (Vego 2009: VII-13).

⁶ „Mnoge Clausewitzove ideje ušle su u američku vojnu doktrinu. Ideje 'magle rata', 'frikcije', 'prvenstva političkog cilja', 'suprotstavljenih htijenja' kao i gravitacijskog težišta korištene su toliko često da su postale klišeje. Sve su te ideje prisutne u aktualnoj američkoj doktrinarnoj literaturi, ali samo je gravitacijsko težište ušlo u doktrinu kao eksplicitan korak u procesu planiranja. Moglo bi se ustvrditi da je... gravitacijsko težište doktrinarno više utjecalo na konačni plan od bilo kojeg drugog elementa" (Undeland 2001: 12). Identifikacija protivničkog gravitacijskog težišta jedna je od najsloženijih zadaća jer „pogrešan zaključak koji proizlazi iz manjkave i nedovoljno pomne analize može imati veoma ozbiljne posljedice, primjerice (slabljenje) sposobnosti da se postignu strategijski i operativni ciljevi po prihvatljivoj cijeni" (Joint Publication 5-0, 2005: IV-8).

Nadalje, u vezi s odnosom ključnog sredstva rata, borbe, i doktrine, nužno je naglasiti da se vojna moć primjenjuje i na onom području ratovanja gdje borba nije vidljiva, što potvrđuje i Clausewitz: „Borba je jedino djelotvorno djelovanje u ratu; u boju je uništenje protivničke oružane sile sredstvo za postizanje cilja čak i tamo gdje do boja stvarno i ne dolazi, jer, svakako, odluka se donosi na temelju pretpostavke da se to uništenje mora držati nedvojbenim“ (Clausewitz 2000: 292). Tvrdnja „da se to uništenje mora držati nedvojbenim“ u suštini je boj doktrinarno-strategijskih koncepcija, odnosno primjena modernog ratnog umijeća. Također, uništenje protivničkih oružanih snaga, temeljni vojni cilj, ne smije se limitirati samo na fizičku oružanu snagu: „Kad govorimo o uništenju neprijateljske oružane snage, moramo ovdje jasno istaknuti kako nas ništa ne primorava da ovaj pojam ograničimo samo na fizičku oružanu snagu. Naprotiv, ovdje treba uzeti u obzir i moralnu snagu, jer se one uzajamno prožimaju do u najmanje dijelove, pa se stoga ne mogu odvojiti jedna od druge“ (Clausewitz 2000: 292). Taj segment je također integriran u Oluju.

Zaključno, u Oluji je koncept gravitacijskog težišta primijenjen na moderan, doktrinarno discipliniran i iznimno učinkovit način, sukladno načelu da se „Clausewitzovo gravitacijsko težište fokusira na postizanje specifičnog učinka – kolapsa protivnika“ (Echevarria 2002: 12), odnosno na postizanje potpune „paralize protivnika“ (Echevarria 2002: 2). Clausewitzov je koncept primijenjen s ciljem oslobađanja okupiranih područja sjeverne Dalmacije, istočne Like, Korduna i Banovine, s Kninom kao sjedištem „Srpske vojske Krajine“, a strategijska zadaća hrvatskih vojnih i redarstvenih snaga bila je poraziti „Srpsku vojsku Krajine“, na što su ukazivale čak i vojne analize objavljivane u *Vojsci Krajine: listu Srpske vojske Krajine*: „...Srpska vojska Krajine izrasla je u realnu snagu za borbu i odbranu kao prvorazredna vojno-politička i geostrateška činjenica. Bez odlučujućeg poraza na bojnopolju upravo te vojske Hrvatska ne može računati na ostvarenje svog još nedosanjanog sna – na reintegraciju Republike Srpske Krajine u svoj državno-pravni i teritorijalni poredak“ (Radinović 1994: 13). Sukladno tomu, Oluja je rezultirala vojnim porazom „prvorazredne vojno-političke i geostrateške činjenice“ – „Srpske vojske Krajine“.

GRAVITACIJSKO TEŽIŠTE OPERACIJE OLUJA

Crta bojišnice bila je 923 kilometra (Marijan 2007: 36), a svi ratni napori na cijelom bojištu imali su svoj značaj, funkciju i smisao kao *puzzle* operacije Oluja. Ključno područje, strategijsko gravitacijsko težište protivnika, bio je grad Knin u kojem se nalazio vojni i politički vrh samoproglašene paradržavne tvorevine Republike Srpske Krajine (RSK). Tijekom pripreme i provedbe Oluje uvaženi su elementi modela PMESII (akronim od početnih slova engleskih riječi *political* (politički), *military* (vojni), *economic* (ekonomski), *social* (društveni), *information* (informacijski), *infrastructure* (infrastrukturni))⁷, odnosno napadnute su ključne domene neprijatelja s ciljem

⁷ „Prije svega, pristup utemeljen na učinku je združeni zapovjedni i stožerni proces razmišljanja osmišljen s ciljem da se poboljša zajedničko djelovanje. On bi trebao uskladiti i sinkronizirati vojne akcije s drugim instrumentima nacionalne moći – diplomatskim,

postizanja specifičnih učinaka na različite sustave u operativnom okružju. Knin je kao operativni kontinuum integrirao društvenu, političku i vojnu dimenziju, koje su međusobno bile u sinergijskom odnosu. Može se raščlaniti kako je u pripremi Oluje konceptualno (ne na formalan način) primijenjen model PMESII:

- *Politička domena*. Knin je „kao glavni grad RSK i centar iz koga su funkcionisale sve institucije države...” (Sekulić 2000: 270) bio središte autokratske, centralizirane moći⁸ i „privilegovana regija”⁹ tzv. Republike Srpske Krajine¹⁰, a kninski politički vrh bio je dominantan u unutarnjopolitičkim sukobima¹¹.
- *Vojna domena*. Operativni prostor Knina bio je središte vojne moći (Glavnog štaba Srpske vojske Krajine (GŠ VSK) i nekih pristozernih postrojbi, primjerice 101. obavještajnog centra) te je izravno konektiran s Vojskom Republike

informacijskim i ekonomskim – kako bi se postiglo jedinstvu napora u združenom operativnom planiranju i provedbi. Ovo usklađivanje se postiže tješnjom suradnjom u upravljanju načinima, sredstvima i završetkom operacije. Počevši s nacionalnim ciljevima, zapovjednici združenih snaga surađuju s međuagencijskim dionicima kako bi razjasnili ciljeve, uloge i odgovornosti svake agencije. Ovi ciljevi su prevedeni u učinke – funkcioniranje sustava i uvjete potrebne za postizanje ciljeva. Određuju se zadaće i integriraju nositelji akcija s ciljem postizanja specifičnih učinaka na različite sustave – političke, vojne, ekonomske, društvene, infrastrukturne i informacijske (PMESII) – unutar operativnog okružja” (An Effects-Based Approach, 2007: 2–3).

- ⁸ „Odnos Knina prema Vukovaru bio je ‘centralistički’. Od Vukovara se stalno nešto tražilo. Iz njega su kretale jedinice za pomoć u odbrani Severne Dalmacije i Like. O slanju hrane i drugih materijalnih i tehničkih sredstava, pogotovu nafte, može se naširoko pisati. Zahtevi su išli po ‘državnoj liniji’ sa pozivima na Ustav, Zakon, odluke Vlade... Ali otpor nezajažljivim apetitima je rastao” (Sekulić 2000: 274). Pripadnici tzv. Srpske vojske Krajine, poput citiranog generala Milisava Sekulića, izvori su koji imaju određenu vrijednost poradi određenih činjenica, a ne vrijednosnih stavova.
- ⁹ I general Milisav Sekulić govori o povlaštenom položaju kninskog područja: „Nezdravoj i negativnoj atmosferi prema Kninu doprinosili su i oni koji su izvršavali državničke i druge obaveze, a živeli su na prostoru Knina. U narodu i među pripadnicima Srpske vojske Krajine bilo je uvreženo mišljenje o Kninu kao privilegovanoj regiji. Čak su vojnici regruti, tvrdili da u Kninu živi puno omladine koja izbegava služenje vojnog roka, da je taj grad centar šverca, i da od toga imaju neposredne koristi članovi Vlade, opštinski funkcioneri, stranački lideri i vojni rukovodioci” (Sekulić 2000: 273).
- ¹⁰ „Politički cilj pobune Srba bio je stvaranje neovisne i suverene države, s konačnim ciljem ujedinjenja sa Srbijom i drugim ‘srpskim zemljama’. Tijekom pobune pobunjenici su ustanovili zakonodavnu, izvršnu i sudbenu vlast i organizirali temeljne institucije koje svaka država ima, tako da su do odlaska JNA iz Hrvatske djelovali Skupština, Vlada, petnaestak ministarstava, predsjednik Republike, vojska, policija, carina, sudovi, Narodna banka, Privredna komora te druge institucije državne i lokalne uprave (općine), kao i razna tijela i službe nadležne za određena područja društvenih djelatnosti. Neke nove institucije stvorene su izvan političkog sektora, a među njima se ističe Univerzitet Nikole Tesle u Kninu” (Žunec 2007: 472).
- ¹¹ Primjerice, 28. svibnja 1995. na zasjedanju Skupštine u Kninu smijenjen je premijer Borislav Mikelić jer se na zasjedanju Skupštine tzv. Republike Srpske Krajine u Borovu Selu 18. svibnja 1995. (zbog taktičko-političkih razloga) usprotivio planu Radovana Karadžića, Momčila Krajišnika i Skupštine Republike Srpske za brzo ujedinjenje s Republikom Srpskom BiH.

Srpske (VRS) i Vojskom Jugoslavije (VJ) kao izvorima potpore i vojne moći. Oluja je pravilno identificirala Knin kao operativni kontinuum s „Vrhovnim savetom odbrane”¹² kao strategijskim alatom vojnog odlučivanja. U Kninu su bili stacionirani i vrlo vrijedni vojni kapaciteti, što je potvrdio i načelnik topništva „Srpske vojske Krajine” Marko Vrcelj¹³.

- *Društvena domena.* U Oluji primijenjeno operativno umijeće polučilo je uspjeh i zbog toga što su u operativne planove integrirane i društvene (socijetalne) dimenzije¹⁴. U procesu identifikacije strategijskog gravitacijskog težišta protivnika istaknuta je simbolička važnost Knina, grada u kojem je srpska pobuna započela¹⁵, a potom i glavnog grada „Republike srpske Krajine”, koji „su kao odskočnu dasku koristili nosioci svih opcija daljeg stvaranja i razvoja srpske države na prostorima Krajine”¹⁶.
- *Informacijska domena.* Na cijelom području operacije Oluja hrvatske su snage uspješno onesposobljavale komunikacijsku i informacijsku infrastrukturu¹⁷,

¹² Članovi „Vrhovnog saveta odbrane” bili su predsjednik „Republike Srpske Krajine” Milan Martić, predsjednik vlade Milan Babić (za vrijeme Oluje bio je u Beogradu), zapovjednik „Srpske vojske Krajine” general Mile Mrkšić, ministar unutrašnjih poslova Tošo Pajić i ministar obrane Milan Šuput (Nazor 2007: 13–14).

¹³ „Najvažniji ciljevi u Kninu su: zgrada GŠ, rezidencija predsednika države, Severna kasarna, kasarna Senjak...” (Vrcelj 2002: 212–213), a fokus djelovanja bio je Glavni štab: „Granate su mnogo češće oko GŠ” (Vrcelj 2002: 212–213).

¹⁴ „Pod socijetalnim dimenzijama razumijemo temeljne metode, sadržaje i proizvode konstrukcije socijalne zbilje od strane pripadnika određene društvene zajednice a koji se tiču njene biti i njenog temeljnog smisla. Ti sadržaji i načini njihove izgradnje predstavljaju temelj socijalne organizacije i njenih različitih funkcija, a kako je i rat jedna od socijalnih funkcija, onda treba očekivati da će se u tom najdubljem sloju postojanja društva najbolje moći prepoznati razlozi i uzroci ključnih pojava...” (Žunec 2007: 7).

¹⁵ Prvo „događanje naroda u Hrvatskoj” kao militantni početak ostvarenja velikosrpskog projekta bio je miting u Kninu 28. veljače 1989. (Žunec 2007: 257). Osim toga, Policijska postaja u Kninu je 3. srpnja 1990. započela pobunu protiv vlasti Republike Hrvatske i taj datum je proglašen Danom bezbjednosti Republike Srpske Krajine. Nadalje: „S prvim danom podizanja barikada od strane naoružanog srpskog stanovništva u Lici i sjevernoj Dalmaciji te danom proglašenja ratnog stanja u općini Knin, 17. VIII. 1990. godine, pokret Srba prerasta u otvorenu oružanu pobunu koja time prelazi u nasilnu fazu... Ovu razdjelnicu prihvaćaju i srpski izvori, a 1993. godine je 17. kolovoza proglašen državnim praznikom u RSK – Danom ustanka srpskog naroda...” (Žunec 2007: 265).

¹⁶ „Preko noći Knin je postao centar zbivanja od značaja za sve Srbe u Hrvatskoj, pa i izvan nje. Krenulo se sa stranačkim organiziranjem i stvaranjem autonomije od krajeva sa većinskim srpskim stanovništvom u Hrvatskoj. Burni događaji učinili su Knin glavnim gradom i bez formalnog proglašenja. Knin su kao odskočnu dasku koristili nosioci svih opcija daljeg stvaranja i razvoja srpske države na prostorima Krajine. Većinom su bili žitelji Knina, ili okoline. Politika koja se stvarala u Kninu dobivala je status politike i drugih krajeva u Krajini, prvo u SAO Krajini a kasnije u Republici Srpskoj Krajini. Na politiku koja se stvarala u Kninu mali uticaj su imali drugi gradovi i krajevi iz Krajine. Knin se nije mnogo ni trudio da konzultira Srbe iz drugih krajeva za odluke koje je donosio. Sve što se dešavalo u Kninu, pokušavalo se nametnuti i drugim srpskim prostorima” (Žunec 2007: 269–270).

¹⁷ To potvrđuju svjedočanstva članova Glavnog štaba: „Hrvati su napadima zrakoplovstva i

a u Kninu, u kojem su se nalazili SRTV Knin i „informativni pul“, došlo je do kolapsa promidžbene mašinerije tzv. RSK¹⁸.

- *Infrastrukturalna domena*. Knin je imao važnu ulogu kao upravno sjedište i prometno čvorište: „Međutim, zbog geografskog položaja (raskrižje 8 puteva i 4 željezničke pruge, ključno mjesto na cijelom kninsko-unskom pravcu koje otvara pristup Dinari i ličkim poljima) a osobito zbog političkog, vojnog i moralnog značenja sjedišta okupacijskog sustava i izvorišta pobune Kninom se mora ovladati žele li se postići kako operativni tako i ukupni strategijski, vojnopolitički ciljevi operacije“ (Žunec 1994: 51).

Također, učinkovito elektroničko djelovanje, psihološke operacije¹⁹ kao i ostalo informacijsko djelovanje, uz ostvarenu apsolutnu obavještajnu dominaciju (engl. *absolute knowledge*) (Vego 2007: 109) u području operacije Oluja, značajno su pridonijeli neutralizaciji protivničkih sposobnosti operativnog zapovijedanja i nadzora.

Sukladno tomu, na Brijunima je 31. srpnja 1995. održan sastanak hrvatskog predsjednika Franje Tuđmana s vojnim dužnosnicima²⁰. Cilj ovog sastanka (kao i ostalih sastanaka u svezi toga) bio je stvoriti uvjete za napad na ključne političke, vojne, ekonomske, društvene, informacijske i infrastrukturne (PMESII) domene protivnika zbog postizanja jedinstva napora u združenom operativnom planiranju, odnosno odrediti konkretne ciljeve i dodijeliti uloge i odgovornosti ključnih nositelja operacije. Na sastanku je Knin istaknut kao težišni cilj. Budući da je Knin kao centar srpske pobune imao iznimnu simboličku važnost, stavljen je znak jednakosti između pada Knina i raspada „Srpske vojske Krajine“. Indikativno je da su i srpske i hrvatske snage percipirale pad/oslobađanje Knina kao vojnopolitički kolaps „Republike Srpske Krajine“. Knin je percipiran kao strateški čimbenik (ne)ravnoteže, čija neutralizacija izravno vodi ostvarenju strategijskih ciljeva Hrvatske – oslobađanju okupiranih područja.

topništva u prvim satima operacije udarili po središtima veze SVK i komunikacijskoj infrastrukturi u RSK i onemogućili veze između zapovjedništava i postrojbi na položajima, pa su vojna djelovanja SVK bila bezglava i nekoordinirana. U subotu u ranim jutarnjim satima, drugog dana operacije, GŠ VSK se već nalazio u Srbu, ali nije smješten u prostorijama Gimnazije koje su bile predviđene za njegovo pričuvno zapovjedno mjesto budući da je zgrada bila pretrpana izbjeglicama. GŠ više nije funkcionirao, a s korpusima je postojala još jedino radio-veza“ (Vrcelj prema: Žunec 2007: 830).

¹⁸ „Informativni sistem RSK na dan napada Hrvatske vojske bio je popuno obezglavljen. Prethodni dogovor da 'RTV Knin' program emitira sa rezervne, ratne lokacije, nije ostvaren iako su za to postojali svi uvjeti. Od 54 člana informativnog 'PUL'-a u trenutku neprijateljskog udara na dužnosti se pojavilo samo njih šest. Rukovoditelji 'PUL'-a su svoje familije poslali iz Knina nekoliko dana pre napada“ (Bošnjak 1995b: 7).

¹⁹ „Vojnici i starešine Srpske vojske Krajine bili su predmet neprekidnog propagandno-psihološkog delovanja Hrvatske“ (Sekulić 2000: 150).

²⁰ U radu koristimo zapisnik s tog sastanka, koji je pod naslovom „Brijunski transkript 31. srpnja 1995., Zapisnik sa sastanka predsjednika RH dr. Franje Tuđmana sa vojnim dužnosnicima, održanog dana 31. srpnja 1995. godine na Brijunima“ 2010. godine objavljen u časopisu *National Security and the Future*.

Identificirano je strategijsko gravitacijsko težište koje je omogućilo humanu i razmjernu uporabu ukupne bojne moći prema Clausewitzovom načelu racionalnosti primjene ubojne sile: „Za sve velike i male ratne operacije rješenje oružjem je isto što i plaćanje gotovinom u mjeničnim transakcijama“ (Clausewitz 2000: 292). Prema tome, cilj uporabe oružja ili vojne moći nije ekstenzivna i nediskriminirana primjena oružja (što vodi dodatnim ljudskim žrtvama i patnji), već što selektivnija (kirurška) i fokusirana primjena bojne moći kao valute pobjede (što vodi kolapsu neprijateljskih snaga). Međutim, da bi sila bila minimalizirana, ona mora biti usmjerena na gravitacijsko težište protivnika, a glavna energija mora biti primijenjena na tom presudnom području, što je i bila ključna odlika Oluje.

Unatoč izostanku navođenja formalnog koncepta, kroz proces donošenja strategijske odluke pokazuje se da je hrvatskoj strani bio jasan Clausewitzov koncept gravitacijskog težišta, i to shvaćen kao model za oblikovanje i usmjeravanje energije operacije, odnosno koncentriranje ključne kinetičke moći na konvergentnu točku operacije. To je potpuno kompatibilno s Clausewitzovim postavkama iz „Devetog poglavlja: Ratni plan kad je cilj slamanja neprijatelja“ Osme knjige: „Tako će, dakle, prvo stajalište pri planiranju rata biti: pronaći težišta neprijateljske snage i svesti ih, ako je moguće, na jedno. Drugo će biti: ujediniti snage koje se mogu upotrijebiti protiv toga težišta za glavnu operaciju“ (Clausewitz 2010: 514). Oluja je provedena po tom modelu, a tijekom razrade ratnog plana stožerna smjernica vrhovnog zapovjednika, hrvatskog predsjednika Franje Tuđmana, bila je „da moramo imati u glavi i u Knin ući što prije“ (Brijunski transkript, 2010: 75). Simplificirano ali precizno, hrvatski je državni vrh predvidio da će glavna bitka na bojištu biti bitka za Knin, sukladno Clausewitzu: „Glavna bitka na bojištu je udar težišta na težište“ (2010: 398).

To je ugrađeno u operativne planove, što potvrđuje i zapovjednik Zbornog područja Split u Oluji general-pukovnik Ante Gotovina²¹, kao i zapisnik sa sastanka na Brijunima uoči Oluje. Na početku sastanka predsjednik Tuđman spominje situaciju u Bihaću, koji je bio u srpskom okruženju, te naglašava Knin kao točku konvergenције: „Kao što znate mi smo bili odlučni da pođemo u daljnje operacije čemu je ova operacija pothvat Grahovo-Glamoč trebala također poslužiti i u odnosu na Bihać,

²¹ Ante Gotovina je u intervjuu Snježani Šetki na njezino pitanje: „U prvom danu Oluje srpske pobunjeničke crte probijene su na 30 taktičkih pravaca, no kad se spomene Oluja, u narodu se najčešće spominje oslobađanje Knina. Kako to objašnjavate?“, odgovorio: „To je normalno, jer je Knin bio sinonim ne samo okupacije nego i petogodišnjeg poniženja Hrvatske. Osim toga, Knin je bio i središte pobune i polazište brutalne agresije. S druge strane, kad se gleda čisto vojnički i operacije u cjelini, svakako je od izvanrednog značenja ova druga činjenica koju spominjete, tj. uspješan proboj iz više pravaca. No, kao i u životu, tako je i u ratu psihologija nerijetko ključan faktor. S tim u vezi svakako je od povijesnog značenja i ovaj detalj. Kad su uoči Oluje kod predsjednika Tuđmana iznošeni planovi operacije, bilo je i ideja po kojima je glavni udar i težište napada trebao biti više na sjeveru, pri čemu bi se onda tek na kraju išlo na Knin. Predsjednik, koji je doista imao instinkt vojskovođe, gotovo je skočio i rekao 'ne', prvo moramo ići na Knin. Budući da su planovi za takvu operaciju bili gotovi, nije bilo nikakvog problema da se tako i postupi. Knin smo praktički oslobodili za 24 sata, a kakav je bio psihološki učinak, vidjelo se ne samo po panici i rasulu neprijatelja nego i po nezapamćenom oduševljenju hrvatskih ljudi i građana“ (Šetka 2000).

ali i radi opkoljavanja Knina" (Brijunski transkript, 2010: 63). Predsjednik Tuđman ističe i „opću psihozu demoralizacije" (Brijunski transkript, 2010: 84) kod neprijatelja (prema Clausewitzu, to je uzimanje u obzir „moralne snage", odnosno u ovom slučaju moralne slabosti) te svim zapovjednicima daje zapovjedne smjernice da što prije uđu u mjesta i izvijeste o tome jer „psihološki utjecaj pada pojedinih mjesta je veći negoli da dva dana tučeš sa topovima i granatama itd." (Brijunski transkript, 2010: 84), a traži i da se dodijele snage koje će izravno ići na Knin: „Gospodo, u načelu prihvaćam ovakvo razmišljanje. Kod toga mi jedino još nešto fali, a to je da u ovakvoj situaciji kad će biti, ako mi pređemo u opće ofanzivno djelovanje na čitavom području, da će u Kninu zavladatai još veća panika nego što sada vlada. Prema tome, treba predvidjeti i neke snage, koje će izravno djelovati prema Kninu" (Brijunski transkript, 2010: 73–74). Na to general Ante Gotovina spominje iznimno dobru operativnu poziciju hrvatskih snaga u odnosu na Knin: „Gospodine Predsjedniče, u ovom trenutku mi kompletno s našom tehnikom kontroliramo Knin... mi lako možemo ovladati Kninom, bez ikakvog problema" (Brijunski transkript, 2010: 74). U tim je vojnostrateškim planovima vojna moć sinkronizirana s drugim elementima nacionalne moći. Knin je operativno razrađen kao ključni objekt, dok je međunarodni interes Hrvatske bio osigurati da Bihać ne padne u ruke velikosrpskih snaga. Presudnu ulogu Knina naglašava, primjerice, i povjesničar Davor Marijan: „Oslobađanje Knina kao središta srpske pobune u Republici Hrvatskoj imalo je veliko simboličko značenje, jer je time srpska pobuna u Hrvatskoj bila slomljena" (Marijan 2007: 72).

Predsjednik Tuđman posebno je naglasio da cilj nije uništiti Knin – „Sa vojnog gledišta zadaća samo udar po njihovim bitnicama" (Brijunski transkript, 2010: 93) – nego brzo postići ratne i vojne ciljeve uz maksimalno ekonomiziranje primjene vojne sile²² (prema Clausewitzovom konceptu). Fizičko uništenje Knina u raspoloživom vremenu i s raspoloživom tehnikom i bojnom moći bilo bi nehumano, nemoralno i protivno doktrinarnim i stratezijskim ciljevima Oluje u kojoj su primijenjena moderna operativna umijeća²³. Knin je promatran kao ključni operativni alat i objekt operativnog umijeća Oluje, gdje je prema konceptu gravitacijskog težišta ostvaren „odlučujući utjecaj" (Vego 2009: VII-13), iznimno akceleriran operativni tempo, odnosno postavljeni su uvjeti za završetak cijele operacije. Ostvareno je drugo Clausewitzovo načelo, „djelovati što je moguće brže" (Clausewitz 2000: 948). Prvo načelo, udariti „na gravitacijska težišta" i „djelovati sa što većom mogućom koncentracijom"

²² Primjerice, i iz pisanja srbijanskog tiska o stanju u Kninu prilikom oslobađanja vidi se da je Knin bio gravitacijsko središte koje treba osvojiti, a ne topničko-raketna koordinata koju treba razoriti: „Pad Knina, glavnoga grada RSK, isprva se u *Večernjim novostima* prikazuje kao 'povlačenje SVK na rezervne položaje', no već na sledećim stranicama doznaje se za snimke Hrvatske televizije iz Knina koje prikazuju zauzeti grad: 'Prema snimcima sa nekoliko glavnih ulica Knina ne primećuju se tragovi većih oružanih sukoba. Polomljeno je samo nekoliko drveća, a tenkovi i vojska zauzeli su celi grad'" (Radoš 2011: 298).

²³ Navedeni karakter djelovanja vojne (u ovom slučaju kinetičke) moći odnosi se na cijelu operaciju Oluja: „Nigdje nije došlo do opsade nekog naselja i višednevnog a kamoli višemjesečnog granatiranja dok se stanovništvo ne odluči otići" (Žunec 2007: 834). Međutim, takvo tzv. operativno umijeće često je bilo karakteristično za velikosrpske vojne snage u ratovima na prostoru bivše Jugoslavije.

(Clausewitz 2000: 948), u potpunosti je ostvareno jer su paralelno i sinkronizirano uporabljene dvije moćne gardijske brigade u cilju ostvarenja koncentriranog energičnog ili silovitog „obezglavljujućeg“ udara (Domazet 2002: 141). Ovaj *modus operandi* uspješno je uporabljen i u stvaranju operativne osnovice Oluje, što je pokazalo moć profesionalnih brigada Hrvatske vojske i nemoć „Srpske vojske Krajine“. Na taj su način zadovoljena (i integrirana) ključna ratna načela – koncentracija snaga i iznenađenje. Oluja je za posljedicu imala neutralizaciju gravitacijskog težišta, što je katalitički uzrokovalo ireverzibilnu dezintegraciju i rapidan kaskadni raspad borbenog poretka protivnika (engl. *order of battle*) na cijelom prostoru provedbe Oluje.

„STRATEGIJA REALNE PRIJETNJE“

„Srpska vojska Krajine“ razvila je „strategiju realne prijetnje“²⁴ kojom se Hrvatsku željelo odvratiti od oslobađanja okupiranih područja. Strategija se temeljila na odmazdi, a predloženi ciljevi bili su hrvatski gradovi, tj. civilno stanovništvo. General-pukovnik Radovan Radinović, koji je oblikovao ovu strategiju, o njoj je rekao sljedeće:

U dva navrata smo na stranicama lista „Vojska Krajine“ naglasili da se efikasna odbrana Krajine mora zasnivati na uverljivom odvratanju u čijoj je osnovi realna pretnja svim vitalnim objektima i ciljevima na teritoriji Hrvatske, uključujući velike urbane centre, pa i sam Zagreb, odnosno pretnja rušenjima i razaranjima koje Hrvatska ne bi smela da prihvati. I sada stojimo na istom stanovištu. Sve analize su pokazale da je ta strategija odvratanja veoma efikasna i da Hrvatska nije smela da preduzme široku ofanzivnu akciju, koja bi podrazumevala totalni oružani sukob s radikalnim vojnim ciljevima, upravo zbog straha od srpske odmazde, pre svega po Zagrebu i njegovoj bližoj okolini. (Radinović 1993b) Zagreb bi bio izložen takvim razaranjima koja bi život u njemu učinila za duže vreme nemogućim, a gubici civilnog stanovništva bili bi ogromni. (Radinović 1993a)

²⁴ „Suočena s nadmoćnim neprijateljem, SVK se nije mogla pouzdati u izravni sukob s HV i organiziranje klasične obrane kombinirane s protunapadima na terenu, nego je igrala na strategiju realne prijetnje i 'masovne odmazde po svim vitalnim objektima i ciljevima na cijelom hrvatskom državnom prostoru', kako je to u jednom tekstu formulirao general-potpukovnik bivše JNA Radovan Radinović, kojeg se smatra ideatorom ove strategije. Masovna odmazda počivala je na uvidu da je Hrvatska inferiorna u geostrategijskom pogledu, da ima granicu dugu 1000 km i dubinu mjestimično manju od 10 km, te da je efikasna odbrana državnog prostora u ratu nemoguća, bez obzira kakve i kolike su vojne snage koje je napadaju. U slučaju napada na RSK, predviđala je ova strategija, Hrvatska bi se nakon srpskog protunapada suočila sa cijepanjem teritorija na nekoliko mjesta, pri čemu su kritičnima ocijenjeni područje Maslenice i komunikacija Karlovac-Rijeka, a kao visoko rentabilni ciljevi odmazde uzimano je šire područje Zagreba kao i industrijska te prometna središta Sisak, Osijek i Vinkovci koja su bila u dometu srpskih težih sredstava (rakete Z-Z, VBR 'Orkan', topovi 130 mm i dr.). Zaključivalo se da će, krene li u strategijsku ofenzivu, HV biti glatko poražena te da je jedini razlog zašto Hrvatska do sada nije napala RSK upravo strah od masovne odmazde“ (Žunec 1998: 117–118). Primjerice, ta je strategija operacionalizirana 2. i 3. svibnja 1995. kada je vodstvo tzv. Srpske vojske Krajine i Republike Srpske Krajine zapovjedilo raketne udare (bojno sredstvo VBR Orkan) na središte Zagreba kao terorističku odmazdu.

„Osnov strategije obrane RSK“ ili „osnov strategije odvrćanja RSK“ je geostrategijski položaj Hrvatske („geostrategijska inferiornost“ ili, preciznije, „geostrategijski kaos Hrvatske”)²⁵ i odnos vojnih snaga i „učinkovitosti” sustava raketne potpore „Srpske vojske Krajine” („realnost vatrene prijetnje”) (Radinović 1993a). U skladu s konceptom „općenarodne obrane”²⁶, prema kojem su se tražile velike žrtve i na srpskoj i na hrvatskoj strani, strategija je uključivala napade raketama i topništvom na civilno stanovništvo, odnosno terorističko djelovanje („strah od odmazde, koja bi urodila neprihvatljivim razaranjima i gubicima”, „ogromni gubici u živoj sili”) (Radinović 1993a). To potvrđuje i Prijedlog plana uporabe Srpske vojske Krajine u sukobu s Oružanim snagama Republike Hrvatske, u kojem se naglašava: „Plan upotrebe po varijanti da branimo RSK osloncem na sopstvene snage, podrazumeva borbu za opstanak i najveće žrtve” (prema: Marijan 2007: 202).

²⁵ „U savremenoj Evropi nema države koja ima tako nepovoljno iskomponiran i oblikovan državni prostor kao Hrvatska. Merena po zamišljenoj osi, koja vodi od njenih istočnih granica u Slavoniji, preko zagorskog dela ka Istri, i potom primorju preko Dalmacije do Prevlake, dužina te države prelazi hiljadu kilometara. I za onog koji ni slova nije pročitao iz strategije nema dileme da je država koja je na tako velikoj dužini svoje državne teritorije duboka (plitka) najviše 100, a na najosetljivijem mestu i desetak kilometara, toliko ranjiva da je njena efikasna odbrana integralnog državnog prostora u ratu nemoguća, bez obzira na to kakva i kolika joj vojna sila bude protivnik. Taj apriorni hendikep ne može se uspešno sanirati nikakvom strategijom ili strategijskim manevrom snaga na vlastitom ratištu” (Radinović 1993a).

²⁶ „Dodatnu teškoću za vođenje rata u okviru ratnog prava i etičkih normi predstavlja neprijateljeva koncepcija ‘općenarodne obrane’ (ONO), razvijena još u SFRJ, koja je predviđala ‘da svaki dio Jugoslavije bude front, a svaki njen stanovnik ratnik’ te da ‘u slučaju neutralizacije i uništenja komande ljudi mogu sami dalje da vode borbu, da ne čekaju nikog’ što znači da je normativno bilo određeno nepoštovanje načela diskriminacije (razlikovanja civilnih i vojnih objekata i osoba) i načela proporcionalnosti, a nepostojanje odgovornog zapovjedništva u svim uvjetima znači da nedostaje jedan od glavnih elemenata za priznavanje statusa pripadnika oružane sile ili civila i privilegija koje iz toga proizlaze. Koncepcija ONO nastojala je iznuđivanjem vlastitih žrtava učiniti agresiju neprihvatljivom, dovesti neprijatelja u situaciju da izgubi etički integritet i počinja ratne zločine te da se na taj način rastroi i vojnički oslabi. SFRJ i JNA pripremale su rat bez poštovanja osnovnih pravila ratovanja a koncepcija ONO je zapravo priprema i omogućavanje ratnih zločina te je i sama unekoliko zapravo zločinačka. Nema razloga misliti da je ova koncepcija zaboravljena i da je rasprava o njoj akademsko i povjesničarsko pitanje. Tijekom rata HV je bezbroj puta naišla na naoružane civile i civilne objekte koji bi po svim elementima spadali u najžašćeniju grupu a bili su zapravo sudionici u sukobu i vojni ciljevi ili su kao takvi izgledali” (Žunec 1994: 54–55).

KNIN – KATALITIČKI GENERATOR RASPADA U OLUJI – „KOGNITIVNA PERCEPCIJA PORAZA“ PRIPADNIKA „SRPSKE VOJSKE KRAJINE“

Za „Srpsku vojsku Krajine“ prostor Knina bio je „značajan objekt obrane“ (na korpusnoj razini), ali nije postojao konkretan plan obrane Knina²⁷. S druge strane, u operaciji Oluja Knin je bio strategijsko gravitacijsko težište te je operacija tako planirana, fokusirana i eksploatirana, sukladno konceptu da se „poražavanje protivnika sastoji u nadvladavanju otpora koncentriranog u njegovom gravitacijskom težištu“ (Clausewitz 2000: 344). Sustav obrane šireg područja Knina štiti je strategijsko gravitacijsko težište, čije je ugrožavanje došlo u terminalnu fazu osiguranjem operativne osnovice provedbom vojne kampanje (operacijskog ciklusa) Hrvatske vojske na prostoru Dinare, što je bio ključni stadij pripreme Oluje. Operativna osnovica na Dinari²⁸ može se promatrati kao operativno gravitacijsko težište, dok je Knin strategijsko gravitacijsko težište. To je sukladno operativnim postavkama Dalea Eikmeiera: „Poraziti protivnička strategijska gravitacijska težišta u jednom udaru je složeno, ako ne i nemoguće. Zbog toga napadima na neki složeni problem možemo odijeliti strategijska gravitacijska težišta prema dolje u više upravljivih dijelova. Kampanja se fokusira na dijelove operativnih gravitacijskih težišta. Kampanja bi trebala biti dio procesa u kojem se postupno, izravno ili neizravno, napadaju operativna gravitacijska težišta ili koji predstavlja stadij za buduće kampanje u napadu na operativna gravitacijska težišta. Poraz operativnih gravitacijskih težišta slabi strategijska gravitacijska težišta. Operativno gravitacijsko težište štiti strategijsko gravitacijsko težište“ (Eikmeier 2004: 4–5). Točno to se dogodilo u operacijskom ciklusu koji je vodio provedbi operacije te tijekom Oluje. S ciljem racionalizacije svoga poraza (i pokušaja omalovažavanja Oluje),

²⁷ „Knin se jedino mogao braniti obranom grahovskog prostora, Dinare i vrličkog pravca. Bez šanse je odbrana Knina na njegovim neposrednim prilazima. Odbrana Knina je predviđana, ali nije razrađivana i pripremana. U 1994. i prvoj polovini 1995. godine u Srpskoj vojsci Krajine nisu postojale određene snage koje bi branile Knin. Nije postojao ni konkretan plan odbrane Knina i nisu vršene bilo kakve pripreme. Podrazumevalo se da je odbrana Knina zadatak dela snaga 75. motorizovane brigade sa drniškog pravca i 1. lake brigade sa vrličkog pravca. Planovi upotrebe Glavnog štaba Srpske vojske Krajine predviđali su odbranu Knina u sklopu zadataka koje je izvršavao 7. korpus. Računalo se na stacioniranje dobrovoljačkih snaga na kninskom području, što je čak i na papiru bilo nepouzđano. Planom upotrebe 7. korpusa i njegovih jedinica, Knin je tretiran kao značajan objekat odbrane u zoni korpusa i 75. motorizovane brigade kao i 1. lake brigade“ (Sekulić 2000: 272–273).

²⁸ „Hrvatske pripreme za završni udar. Operacija kojom će Hrvati u kolovozu 1995. godine osloboditi zapadni dio RSK, odnosno UNPA sektore Sjever i Jug, počela je zapravo još koncem 1994. godine nizom akcija na livanjskoj bojišnici... Zauzimanjem Grahova hrvatske snage izbile su na prilaze Kninu i presjekle jedinu komunikaciju koja iz Knina preko Drvara vodi prema Banji Luki. Time su snage 7. korpusa SVK došle u poluokruženje. Umjesto intervencije na tom najkritičnijem smjeru, gdje je bilo neposredno ugroženo političko središte RSK, snage SVK, jačine Korpusa specijalnih snaga te nekoliko brigada i oklopnih i topničkih sastava iz 15. i 39. korpusa, sudjeluju u napadu na Bihać na koji su 19. srpnja krenule jake snage VRS (2. krajiški korpus) s namjerom da ovladaju i tom enklavom u kojoj se u okruženju još od 1992. godine nalazilo gotovo 200.000 ljudi... Napadi na Bihać se nastavljaju i od 30. srpnja intenziviraju“ (Žunec 1998: 125–126).

poražena je strana u vojnim analizama često naglašavala da u Kninu nije bilo velikih oružanih sukoba. Tako su primjerice u beogradskom tjedniku *Vojska „Srpska vojska Krajine“* i „Republika Srpska Krajina“ optužene za „gubitničku četničku strategiju i taktiku popa Đujića“.²⁹ Međutim, važno je naglasiti da je Hrvatska vojska (i snage Hrvatskog vijeća obrane (HVO)), uz intenzivne, kompleksne i kratke borbe, vodila i duge, teške i krvave borbe za zauzimanje operativnog gravitacijskog težišta, što je bila izvrsna platforma za projekciju snaga na strategijsko gravitacijsko težište, Knin: „...iz razloga što su Hrvatske snage nakon operacije *Ljeto 95* bile u bitno pogodnijoj djeladbeno-taktičkoj situaciji, jer su izravno ugrožavale izvor velikosrpske pobune grad Knin, koji je imao iznimnu psihološku i političku važnost za pobunjene Srbe“ (Gotovina 1996: 69).

Od završetka operacije *Ljeto 95* do početka Oluje prošla su tek četiri dana, a primijenjeno operativno umijeće osiguralo je snažan zamah operaciji i slom sustava zapovijedanja od Glavnog štaba prema dolje u zapovjednom lancu „Srpske vojske Krajine“, i to na ireverzibilan način (zapovjedno-nadzorni sustav je slomljen i više se nije mogao ponovno uspostaviti)³⁰ prema Clausewitzovu konceptu gravitacijskog težišta (koje je u Oluji bilo prvo, prioritarno i izravno ugroženo). Valovi raspada obrambenog sustava potvrđuju pravac raspada od glavnog dijela zapovjedno-nadzornog sustava (engl. *command and control*, C2), Vrhovnog savjeta obrane (vojnopolitička razina) i Glavnog štaba (strategijska vojna razina), naniže (operativna i taktička zapovjedništva), a neutralizacija se širila u pravilnim koncentričnim krugovima. Prvo su zahvaćeni operativni postroji najbliži središtu, kao što su 7. korpus (Sjevernodalmatinski)³¹ i Korpus specijalnih jedinica (KSJ)³², a linija kolapsa dalje se prenosila na ostale korpus (39. korpus (Banijski), 21. korpus (Kordunski) i 15. korpus (Lički), dok 11. korpus (Istočno-slavonski), izdvojen u istočnoj Slavoniji, nije sudjelovao u glavnim bojnim djelovanjima te nije izravno zahvaćen ovim djelovanjem. Značajan indikator raspada odozgo prema dolje je Korpus specijalnih jedinica, koji je u *Vojsci Krajine*:

²⁹ „Ta strategija i taktika su, umjesto do pobjede, dovele srpski narod u Krajinu do vojnog poraza i nezapamćenog egzodusa“ (Todorović i Vilić 1995: 10–11).

³⁰ Pripadnici tzv. Srpske vojske Krajine nerijetko spominju izdaju „od strane ‘komandanata i viših oficira koji su naredili da napustimo područje, a oružje i oruđe uništimo’“ (Radoš 2011: 301).

³¹ „Sljedećeg dana, 5. kolovoza Sjevernodalmatinski korpus, kao prvi od svih operativnih sastava SVK, gotovo je prestao postojati“ (Marijan 2007: 71); „Oslobađanje Knina 5. kolovoza ubrzalo je rasulo Sjevernodalmatinskog korpusa koje je započelo prethodne noći. Gotovo da se može reći da je korpus tada ‘dokrajčen’, iako su se njegovi dijelovi toga dana još uvijek nalazili na teritoriju RH uz granicu s BiH...” (Marijan 2007: 73).

³² „Korpus se sastojao od: Komande korpusa, 2. oklopne brigade, 71. specijalne brigade, 2. gardijske brigade, Brdskog bataljuna, bataljuna VP i lakog artiljerijskog divizionara PZO“ (Marijan 2007: 38). Njegov borbeni učinak može se sažeti u sljedeće: „General Stupar sa jedinicama Korpusa specijalnih snaga praktično nije ni učestvovao u borbama... [a] Gardijska brigada [iz sastava KSJ-a]... je samovoljno napustila položaje na Dinari i prikupila se u kasarni u Kninu. U toku 4. avgusta odbila je da ojača odbranu na velebitskom zaleđu. Brigada ne ratuje, ona maršuje preko RS za SRJ“ (Sekulić 2000: 268).

listu Srpske vojske Krajine još od 1993. sustavno promoviran³³ kao težišna zadaća „Srpske vojske Krajine“³⁴, ali se na početku organizacijski raspao, u borbenom djelovanju je „odigrao ulogu koja nije vrijedna spomena“ (Marijan 2007: 99) i „pokazao se najlošijim od svih korpusa SVK koji su sudjelovali u *Oluji*“ (Marijan 2007: 133). Raspad obrane kninskog područja vodio je neutraliziranju Knina, odnosno slamanju krajinskog vojnog i političkog vrha (Vrhovnog savjeta obrane, Glavnog štaba Srpske vojske Krajine i vlade Republike Srpske Krajine) te su na površinu izašle disfunkcije, frikcije i nesposobnosti na vojnopoličkoj³⁵ i operativnoj razini, što je akcelerirano proglašenjem ratnog stanja 28. srpnja 1995.³⁶

Povjesničar Davor Marijan istaknuo je moralni i simbolički značaj oslobađanja Knina: „Knin, politički i vojni centar RSK, imao je velik moralni značaj i njegovo oslobađanje za hrvatske snage, ili uspješna obrana za pobunjene Srbe, svakako je predstavljalo motiv daljnje borbe. Za Zborno područje Split bilo je logično da na Knin usmjeri najuspješniji dio svog bojnog postroja, dvije gardijske brigade“ (Marjan 2007: 70); „Oslobađanje Knina bilo je glavni događaj na ratištu, ne samo 5. kolovoza, nego i tijekom cijele operacije... Oslobađanje Knina kao središta srpske pobune u Republici Hrvatskoj imalo je veliko simboličko značenje, jer je time srpska pobuna u Hrvatskoj bila slomljena“ (Marijan 2007: 72). Sukladno primijenjenom operativnom umijeću, gardijske brigade su bile „pogonsko gorivo“ u neutralizaciji gravitacijskog težišta protivnika. Zauzimanje Knina bilo je pogubno za tzv. Srpsku vojsku Krajine jer je polučilo raspad cjelokupnog obrambenog sustava i jako demoraliziralo njene pripadnike: „Krajiškom vojskom nije komandovao nitko, odbrana se raspadala iz minuta u minut i mesta su napuštana mimo bilo kakve vojničke logike...“ (Kusovac

³³ „Trebalo istrajati na odranije prihvaćenom opredeljenju da se formira jedna profesionalna elitna jedinica koja bi bila u funkciji strategijske rezerve vrhovnog komandovanja vojskom i pomoću koje bi Vrhovna komanda Srpske vojske Krajine mogla da, primenom manevra po unutrašnjim operativnim i taktičkim pravcima, interveniše na najugroženijim prostornim tačkama i pravcima pojedinih vojišta...“ (Radinović 1993b).

³⁴ U „Vanrednom operativnom izveštaju GŠ SVK“ od 11. lipnja 1995. komandant tzv. Srpske vojske Krajine general-potpukovnik Mile Mrkić napisao je sljedeće: „Odlučio sam da težište angažovanja GŠ SVK potčinjenih komandi i jedinica bude na formiranju KSJ“ (prema: Marijan 2007: 298). U njegovoj promociji u lipnju 1995., kad je održana i vojna parada Korpusa specijalnih jedinica na poligonu kod Slunja, naglašeno je sljedeće: „Korpus specijalnih jedinica Srpske vojske Krajine veliki je garant sigurnosti i slobode srpskog naroda. To pre svega proizlazi iz činjenice da su komandanti jedinica visoko obrazovane starešine sa velikim ratnim iskustvom, ali i iz opremljenosti korpusa najsuvremenijim sistemima za odbranu“ (Korać 1995: 24).

³⁵ „Imajući u vidu mala stručna znanja predsednika RSK u oblasti rukovođenja vojskom, zatim nedoraslost komandanata i pasivnost i nerad Vrhovnog saveta odbrane, nije teško zaključiti u kakvom je stanju bilo komandovanje Srpskom vojskom Krajine i šta se od takve vojske moglo očekivati“ (Sekulić 2000: 125–126).

³⁶ U „Dnevnom izvješću Odjeljenja bezbjednosti GŠ SVK Upravi bezbednosti Generalštaba VJ“, od 3. kolovoza 1995., navodi se sljedeće: „Proglašenjem ratnog stanja, sve su prisutnije pojave da borci na položajima prekomjerno konzumiraju alkohol otkud posledice sve češćeg ranjavanja, ubistva, verbalnih i fizičkih obračuna, posticanja na opstrukciju komandovanja u alkoholisanom stanju i ozbiljnom narušavanju borbene gotovosti“ (Marijan 2007: 373).

1995). I anonimni srpski obavještajac u svom ratnom dnevniku iznosi operativnu poziciju Knina: „Dana 25.07.1995. godine otpočinje nastavak akcije ‘SKOK’ na pravcu Livno – Bosansko Grahovo. Dva dana kasnije, 27.07.1995. godine HV u sadejstvu sa jedinicama HVO zauzimaju Bosansko Grahovo i presecaju komunikaciju Knin – Drvar. Ovakav razvoj situacije zahteva hitnu intervenciju. Prekidaju se borbe u Cazinskoj Krajini i glavnina korpusa specijalnih snaga prebacuje se u Dalmaciju da spreči najgore – pad Knina” (*Rat u Hrvatskoj iz pera obavještajca*, 2009: 225).

Naime, prema „Vanrednom operativnom izveštaju GŠ SVK” od 11. lipnja 1995., dakle mjesec i pol dana prije početka Oluje, u fokusu Glavnog štaba bilo je uništenje 5. korpusa Armije BiH i zauzimanje Bihaća: „U borbenim aktivnostima težište angažovanja snaga imati u operaciji ‘PAUK’ za slamanje 5. K, a deo snaga 7. K angažovati na prostoru Dinare i Grahovsko-Livanjskom pravcu s ciljem ovladavanja objektima koje je HV i HVO u dosadašnjim objektima privremeno zaposela” (Marijan 2007: 298).

O „najgorem – padu Knina”, koji spominje anonimni srpski obavještajac, piše i Milisav Sekulić, general tzv. Srpske vojske Krajine, koji naglašava njegovu strategijsku ulogu: „držanje ili zauzimanje [prostora sjeverne Dalmacije], znalo se, presudno će uticati na ishod agresije, odnosno odbrane. Uspešnim ovladavanjem prostorima kninske i benkovačke regije, Hrvatska je već imala strategijske rezultate u odnosu na cilj rata sa RSK. Pad Knina, kao centra RSK i prostora na kome je počeo ustanak protiv hrvatske vlasti, predstavljao je početak kraja novostvorene srpske države” (Sekulić 2000: 187). S tom se procjenom slaže i povjesničar Davor Marijan: „Na kraju drugog dana operacije Obavještajna uprava Glavnog stožera HV-a je s pravom ocijenila da su svi planirani ciljevi na području Dalmacije i Like realizirani: Sjevernodalmatinski i Lički korpus bili su razbijeni, oslobođanjem Knina ‘obezglavljena je ‘državna’ i ‘vojna’ struktura, što je znatno utjecalo na pad morala civilnog pučanstva i vojnih postrojbi’, probijen je koridor prema zapadnoj Bosni i deblokiran 5. korpus ABiH. Konačan zaključak bio je da je sustav zapovijedanja razbijen i da SVK više ne postoji kao organizirani protivnik. Priznato je da u prva dva dana operacije ni jedna brigada SVK na Banovini i Kordunu nije razbijena, iako je na nekoliko mjesta probijena crta obrane. Od tada je stanje na ratištu ovisilo potpuno o djelovanju HV-a” (Marjan 2007: 133–134). Strategijska prekretnica ili kulminacijska točka Oluje bilo je oslobođanje Knina, nakon toga je uslijedio ireverzibilan raspad obrambenog sustava tzv. Srpske vojske Krajine. Treba zamijetiti da je, u određenoj mjeri, volja za borbom bila izraženija na taktičkoj nego na strategijskoj razini. Ovdje je razvidna finesa operativnog umijeća: na različitim razinama mogu biti različite vrijednosti kritičnih ranjivosti ili slabosti.³⁷

Sukladno primjeni koncepta gravitacijskog težišta, kritične ranjivosti³⁸ (engl. *critical vulnerabilities*) protivnika tijekom operacijskog ciklusa neumitno su vodile

³⁷ „Ovisno o izboru, moral i volja za borbom na taktičkoj razini mogu biti visoki ili vrlo visoki, ali volja za borbom ili javna potpora mogu biti slabe ili bolno nedostatne kod najvišeg političko-vojnog vodstva” (Vego 2009: VII-17).

³⁸ „Kritične ranjivosti su elementi vojnih ili nevojnih izvora moći otvoreni za protivnički napad, nadzor, utjecaj ili eksploataciju” (Vego 2009: VII-16).

prema kritičnim slabostima³⁹ (engl. *critical weaknesses*) (Vego 2009: VII-16). Dinamika procesa odlučivanja u „Srpskoj vojsci Krajine“ i „Republici Srpskoj Krajini“ to je kristalizirala, što se pokazalo kao preludij za njihov potpuni raspad. Proces odlučivanja je 4. kolovoza (početak Oluje) vremenski determiniran otprilike ovako: oko 17 sati održan je sastanak Vrhovnog savjeta obrane, donesena je odluka o evakuaciji⁴⁰; u 20 sati na sastanku u Operativnom centru Glavnog štaba prenosi se odluka o evakuaciji i donosi odluka o nastavku tzv. uporne obrane⁴¹, a poslije ponoći bježi cijeli Glavni štab⁴². Neki pripadnici tzv. Srpske vojske Krajine ovakvo su odlučivanje i ponašanje okarakterizirali kao strategiju „proglasi pobjedu i bježi“. Odluka Vrhovnog savjeta obrane o evakuaciji (umjesto da je donijelo racionalnu odluku o bezuvjetnoj predaji) djelovala je destruktivno na moral vojnika⁴³ i pridonijela je kaosu u tzv. Republici Srpskoj Krajini⁴⁴. Radovan Kovačević, komentator srpskog dnevnika *Politika*, optužio je krajinsko vojnopolitičko vodstvo za progono stanovništva, i to s jasnom „iden-

³⁹ „Kritične slabosti su izvori moći koji su suštinski za postizanje ciljeva, ali su u isto vrijeme očigledno neadekvatni da izvrše namijenjenu funkciju ili zadaću“ (Vego 2009: VII-16).

⁴⁰ „U navedenoj situaciji dolazi do sednice Vrhovnog saveta odbrane RSK, koja je održana oko 17 časova. Na sednici je, uz predsednika Milana Martića i komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine general Mile Mrkšić. General je otišao na Vrhovni savet odbrane bez konsultovanja onog dela štaba koji je nadležan da mu predlaže odluke. Na Savetu odbrane se donosi najgora moguća odluka – o evakuaciji stanovništva. Pokazaće se da je to bilo gore čak i od odluke o kapitulaciji“ (Sekulić 2000: 178). Nadalje: „Nažalost, odluka koju je doneo Vrhovni savet odbrane značila je evakuaciju celokupnog civilnog stanovništva, kao i milicije i vojske, sa celog prostora zapadnog dela RSK. Oni koji su doneli takvu odluku o evakuaciji, morali su dobro znati i znali su, da su povelili sav narod i vojsku u izgnanstvo“ (Sekulić 2000: 179).

⁴¹ „U 20. časova održava se sastanak u Operativnom centru Glavnog štaba, kome prisustvuju komandanti brigada iz 7. korpusa, sa komandantom korpusa generalom Slobodanom Kovačevićem. Sastankom rukovodi komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine general Mile Mrkšić a prisutni su i svi njegovi pomoćnici. Odluka o evakuaciji prenosi se kao gotova stvar. Ne govori se o evakuaciji stanovništva samo iz opština Severne Dalmacije i južne Like. Svi prisutni su shvatili da se odluka odnosi na celu teritoriju zapadnog dela RSK. Stav komandanta Mrkšića – da je evakuacija stvar vlasti, sugeriše da Vojska treba da nastavi odbranu i da omogući evakuaciju naroda. Komandantova je odluka da se suze frontovi odbrane i da se nastavi uporna odbrana. To je trebalo da važi za sve korpusne“ (Sekulić 2000: 180–181).

⁴² „Posle ponoći Knin napušta Operativna grupa Glavnog štaba i sa Komandom štaba odlazi u pravcu Srba“ (Sekulić 2000: 182).

⁴³ „Saznanje o odluci za evakuaciju stanovništva koje je u Liku stiglo po dve linije – preko Ministarstva odbrane i preko Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, izazvalo je nagli pad morala. Počelo je samovoljno napuštanje jedinica, koje starešine nisu mogle sprečiti“ (Sekulić 2000: 203).

⁴⁴ „Ponašanje Milana Martića i generala Mila Mrkšića, posle donete odluke o evakuaciji, je koordinirano. Evakuacija se nije ograničila samo na 'Severnu Dalmaciju i južnu Liku'. Ona je zahvatila ceo prostor zapadnog dela RSK, izuzev Korduna. Dignuta je i pokrenuta cela Lika i Banija. General Mile Mrkšić, u večernjim satima 4. avgusta (kao i kasnije) nijednom neće reći da se odluka o evakuaciji odnosi samo na Dalmaciju i južnu Liku. Iz njegovih reči moglo se zaključivati da je u pitanju evakuacija sa cele teritorije zapadnog dela RSK“ (Sekulić 2000: 267).

tifikacionom šifrom⁴⁵ odgovornosti. Naglašava se kako povlačenje nije provedeno kao retrogradna operacija, već su vojnici to vidjeli kao ultimativni bijeg, „bežaniju“. Isto tako, nakon višegodišnje nacionalističke indoktrinacije i odbijanja reintegracije okupiranih područja u sastav Republike Hrvatske, što je vidljivo, primjerice, i iz izjave predsjednika tzv. Republike Srpske Krajine Milana Martića: „Šahovnica na kninskoj tvrđavi može se vijoriti samo preko nas mrtvih...“ (Bezbradica 1993: 79), dolazi do masovnog otrežnjenja običnih vojnika: „zašto se nismo borili ni koliko dobro lovačko udruženje? I zašto smo uopšte potpaljivani nacionalnom idejom, a potom napušteni? Mi nikada nismo ni imali pravu državnu organizaciju, pa s toga ni odbranu. To vidimo sada, kada je sasvim kasno za takvo iskustvo“ (Radoš 2011: 301).⁴⁶ Kritične ranjivosti odnosno slabosti tzv. Srpske vojske Krajine odnosile su se na vojnopolitičko vodstvo⁴⁷, održavanje stege u vođenju i zapovijedanju⁴⁸, održavanje borbene spremnosti⁴⁹, borbeni moral⁵⁰ i kvalitetu obavještajnog sustava⁵¹. Kao ilustracija nesposobnosti

⁴⁵ Kovačević „komentar zaključuje rečenicom: ‘Krajinska bežanija ima svoju jasnu identifikacionu šifru, jasno je da je usvajanjem politike sa Pala celokupno rukovodstvo RSK, od predsjednika Republike, Vlade i vojnog vrha, palo na istorijskom ispitu, i da je isključivo odgovorno za sudbinu 200.000 Srba iz zapadnog krajinskog dela’“ (Radoš 2011: 313).

⁴⁶ „Jovan Čosić koji se borio na Dinari izjavljuje da nisu dobivali granate iz skladišta. Razočaran dodaje: ‘...nije to bilo povlačenje, bio je to beg! Kakav rezervni položaj!? Nikakav rezervni položaj i nije bio predviđen’“ (Radoš 2011: 301).

⁴⁷ Primjerice, u beogradskom tjedniku *Vojska* objavljeno je sljedeće: „očigledno, relativno mirno razdoblje od 3,5 godine, nedoraslo historijskom zadatku, političko i vojno rukovodstvo RSK, umjesto angažiranja na organizaciji vlasti i vojske, kao primarnih faktora odbrane i uspješnog vođenja rata, bavilo se međusobnom borbom za položaje i ratnim profiterstvom...“ (Todorović i Vilić 1995: 10–11).

⁴⁸ Govorilo se da je radni dan vojnika počinjao tako „da se razviju u strelce i traže rakiju“. Također: „Kao da se verovalo da Srpska vojska Krajine može odgovoriti obavezama i bez dovoljnog broja stručno osposobljenih starešina. Državni vrh nije hteo da shvati šta znači to što je Srpska vojska Krajine bila popunjena aktivnim starešinskim sastavom samo 26 posto. Od toga je na dužnostima bilo samo 16 posto“ (Sekulić 2000: 138).

⁴⁹ „Osnovna karakteristika Srpske vojske Krajine je bila nemotivisanost“ (Sekulić 2000: 154); „Samoranjavanja i samoubistva su bila u stalnom narastanju“ (Sekulić 2000: 153); „Česta su nepotrebna pucanja bojevom municijom – kod kuće, u kafani, naselju, u odlasku na smenu i povratku iz jedinice. Karakteristična je ‘udružena pucnjava’ više vojnika, sa nasilničkim ponašanjem, sa elementima pljačke i otimačine. Značajnu stavku neprilagođenog ponašanja činile su bežanija u bolest i iseljavanje u Srbiju i svet“ (Sekulić 2000: 152).

⁵⁰ Primjerice na taktičkoj razini: „Okolo 21 čas [pukovnik Rajko] Grbić posljednji napušta Strmicu, a u 4.00 časa, 5. avgusta stiže u Ličku Kaldrmu gde se javlja generalu Milu Mrkšiću. Upoznaje ga da je i fizički napadnut od onih koji su samovoljno napuštali borbu. Skreće pažnju Mrkšiću da je u svakoj manjoj jedinici uočio po 5-10 bukača koji su vikali ‘prodato – izdato’, ‘idemo kućama’, ‘oficiri su nas izdali’...“ (Sekulić 2000: 192)

⁵¹ Uoči Oluje, dolaskom novog zapovjednika tzv. Srpske vojske Krajine generala Mile Mrkšića, u tom je segmentu stanje bilo sljedeće: „Odmah je Mrkšić uvideo da je poseban problem loš kvalitet obavještajnog obezbeđenja. To je bila najbolnija tačka. Neizvesnost, netačnost, nepouzdanost, neblagovremenost, nasedanje poturenim podacima... Zbog toga se i nije moglo ništa pouzdano zaključivati“ (Sekulić 2000: 158). U svezi prosudbi Odjeljenja za obavještajne poslove Glavnog štaba značajno je izdvojiti: „Problem je bio u tome što nije očekivan radikalni napad HV-a. Očekivan je pokušaj presijecanja Krajine i spajanja HV-a sa

vojnopolitičkog vrha može poslužiti karikaturni epilog kada je Milan Martić, prema svjedočenju člana „državnog vodstva“, rekao da mora odspavati dok se kompletan Glavni štab povlači⁵², iako je „kao nominalni šef države“ morao „usmeravati sve ratne napore države i donositi političko-strategijske odluke“⁵³. Dakle, kritične ranjivosti ili kritične slabosti koje su pridonijele neutralizaciji strategijskog gravitacijskog težišta bile su brojne, a posebice se ističe nesposobnost i izostanak volje za borbom na najvišoj zapovjedno-nadzornoj razini⁵⁴. Zapovjedno-nadzorni sustav je proizveo i krive operativne procjene⁵⁵ i operativne planove⁵⁶, a usto je pripremana i izvedena

snagama 5. Korpusa ABiH. Odjeljenje za obavještajne poslove Glavnog štaba SVK dva dana prije početka *Oluje* predvidjelo je da će HV pokušati napad na pravcu Sunja – Kostajnica – Dvor na Uni – dolina rijeke Une, kao i da iz pravca Ogulina preko Slunja izbije prema Cazinskoj krajini. Držano je da je cilj HV-a presijecanje Krajine kod Slunja i deblokada 5. Korpusa ABiH te stvaranje novog stanja ‘koje bi ponudili međunarodnoj zajednici kao faktičko sa odlukom da ga prihvati kao takvog’” (Marijan 2007: 133).

⁵² „Neimenovani član državnoga vodstva kasnije je... ispričao... da se tada u Pađenama našao i Milan Martić: ‘Bio je iznenađen što konvoj Glavnog štaba SVK kreće iz tog mesta dalje. Rekao je, da mora da odspava, barem jedan čas, što je zaista i učinio. Dotle, rođeni brat mu je otišao u Knin, po familiju. Posle toga, kad je konvoj GŠ već bio daleko, i sam Martić se uputio za njim’” (Radoš 2011: 309–310).

⁵³ General Radovan Radinović, kreator vojne strategije tzv. Srpske vojske Krajine, naglašava: „Mora se obezbediti *potpuno jedinstvo političke i vojne strategije*. To znači da državno rukovodstvo Republike Srpske Krajine, uključujući i predsednika Republike kao nominalnog šefa države, mora biti stalno na svojoj ratnoj lokaciji (ne u Kninu, gde može biti uništeno dejstvima hrvatske artiljerije i avijacije), odakle će, u *funkciji najvišeg organa ratovodstva*, usmeravati sve ratne napore države i donositi političko-strategijske odluke. To se odnosi i na odluke o primeni masovne odmazde po najznačajnijim hrvatskim objektima i ciljevima, kao što su Zagreb ili Split” (Radinović 1993b).

⁵⁴ „Na pitanje ‘zašto Krajišnici nisu pružili otpor’ general Momčilo Perišić daje više odgovora koji međusobno nisu konzistentni. Prvi odgovor glasi: ‘Pre svega zbog nedoraslog političkog i vojnog rukovodstva. Oni su imali dovoljno ljudi i sredstava za vođenje oružane borbe i drugih materijalnih sredstava da RSK brane godinama, a ne danima’” (Sekulić 2000: 281).

⁵⁵ „Pre početka agresije, komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine je prihvatio predlog štaba da se jedinice Srpske vojske Krajine na prostoru zapadnog dela RSK podele u dve grupacije: južnu i severnu. Južnu su činili 7. i 15. korpus i njome je komandovao Glavni štab Srpske vojske Krajine, odnosno komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine. Severnu grupaciju su činili Operativna grupa ‘Pauk’, Korpus specijalnih jedinica, 21. i 39. korpus. Ova grupacija imala je naziv Operativna grupa ‘Kordun’. Njome je komandovao general Mile Novaković, a zamenik mu je bio general Milorad Stupar, inače komandant Korpusa specijalnih jedinica. Takva podela i organizacija komandovanja imala je opravdanje zbog postojanja realne opasnosti da se zapadni deo RSK – prema Lici – preseče na dve odvojene teritorije... Pokazaće se da je podela prostora zapadnog dela RSK na južni i severni umanjila uticaj Glavnog štaba Srpske vojske Krajine na tok borbenih dejstava” (Sekulić 2000: 175–176).

⁵⁶ Prema Prijedlogu Plana uporabe Srpske vojske Krajine u sukobu s Oružanim snagama RH s početka 1995., a prema varijanti Plana uporabe koji se temelji na mogućnostima Srpske vojske Krajine bez značajnijeg oslanjanja na pomoć Vojske Jugoslavije i Vojske Republike Srpske: „Predložena odluka traži da se u slučaju agresije jednovremeno izvodi odbrana i pređe u ofanzivna dejstva. Branili bi se na pravcima gde hrvatska vojska napada (u agresiji

operacija čiji je cilj bio uništenje 5. korpusa Armije BiH i zauzimanje zapadne Bosne odnosno Bihaća⁵⁷. Sve te ranjivosti, slabosti i krive strategijske procjene učinkovito su eksploatirane u Oluji i na kraju su se manifestirale kao „bežanija“ i vojno rasulo.

Za analizu Oluje indikativno je kako je na početku Oluje generalu Mili Mrkšiću operativna situacija izgledala normalno i pod punim nadzorom, osim ključnog segmenta (koji pokazuje konvergenciju na objekt djelovanja): „Komandant SVK, Mile Mrkšić, dao je 4. kolovoza 1995. izjavu Radio Beogradu: 'Ni selo nije palo, naša vojska sigurno drži linije, nije bilo krupnih prodora HV-a, jedino imamo problema na pravcu Grahovo-Knin...'“ (Radoš 2011: 298). Ni tada nije shvaćen doktrinarni model razvoja hrvatskih vojnih i redarstvenih snaga, premda se već pokazivalo izravno i snažno djelovanje prema strategijskom gravitacijskom težištu. Također, na početku Oluje tzv. Srpska vojska Krajine nije mogla identificirati glavni napor zbog brojnih pravaca/vektora djelovanja na području cijele operacije, što je dodatno dezorijentiralo i paraliziralo zapovjedno-nadzorni sustav. Svi su ti ratni naponi (i pravci/vektori borbenog djelovanja) bili dodana vrijednost operacije. U ratu i u operaciji postoje odlučujući strateški potezi, bojevi i bitke, odnosno sve su te aktivnosti bile u funkciji temeljne zamisli operacije. Oslobođanje Knina bila je kulminacijska točka operacije i impetus da se pristupi završnici Oluje. To potvrđuje i general Gotovina, nositelji provedbe Oluje i oslobođanja Knina: „U svekolikoj operaciji ključni trenutak bio je oslobođanje Knina, kao glavnog objekta napadaja. To je odredilo daljnji tijek događanja... Najvjerojatnije je kako je to ubrzalo raspad obrane neprijatelja i poraz njegovih snaga“ (Gotovina 1996: 75); „Oslobođanjem Knina, neprijateljski otpor bio je sve slabiji, sve manje je bilo naoružanih skupina koje su bile spremne prihvatiti borbu“ (Gotovina 1996: 74). Sukladno operacijama utemeljenim na učinku (engl. *effects-based operation*, EBO), oslobođanje Knina kod hrvatskih je vojnika potaknulo izgradnju „svijesti o pobjedi“, a kod pripadnika tzv. Srpske vojske Krajine „kognitivnu percepciju poraza“ (Mattis 2008: 20).

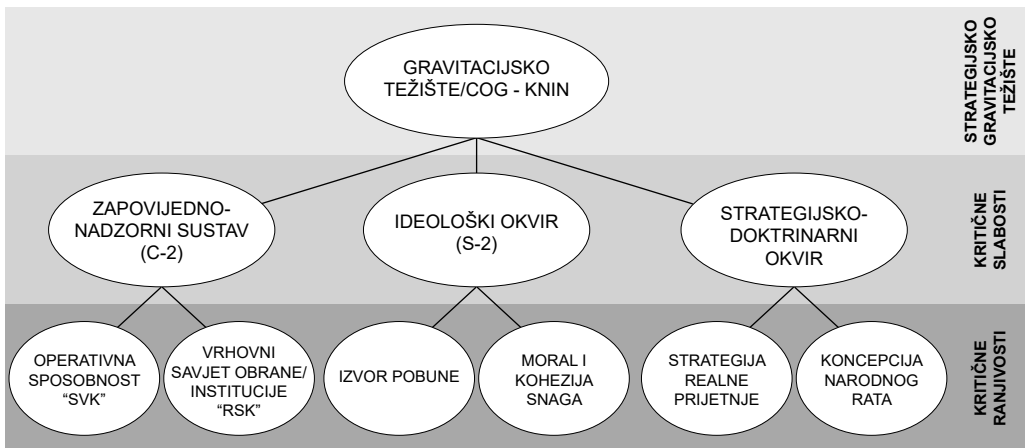
Nasuprot modernoj doktrini i operativnom umijeću Hrvatske vojske stajala je zastarjela koncepcija naoružanog naroda tzv. Srpske vojske Krajine, što je nevoljko

sa ograničenim ciljem, na vrličkom pravcu i u Zapadnoj Slavoniji: u agresiji sa radikalnim ciljem na slunjskom pravcu“ (Marijan 2007: 201).

⁵⁷ „Srpska vojska Krajine i dalje će nastaviti sa angažovanjem svojih jedinica u sastavu 'Pauka', umesto da se priprema za odsudnu obranu. Iz Ličkog, Kordunskog i Banijskog korpusa neprekidno je upućivano na hiljade vojnika prema Cazinskoj krajini. Tako će, u tim operacijama, do početka marta 1995. godine iz Kordunskog korpusa biti angažovano više od 2.000 vojnika i starešina... Angažovanje Banijskog korpusa dostizalo je cifru i do 8.000 vojnika i starešina“ (Sekulić 2000: 156). „Ceo jul 1995. godine biće obeležen zajedničkom operacijom snaga Srpske vojske Krajine i Vojske Republike Srpske i jedinica ministarstava unutrašnjih poslova obe srpske republike. Operacija je pripremana i izvedena pod nazivom 'Mač-95' za Srpsku vojsku Krajine, a 'Štit-95' za Vojsku Republike Srpske. Cilj operacije bio je ovladavanje teritorijom Zapadne Bosne i konačno razbijanje i uništenje snaga 5. muslimanskog korpusa armije BiH. Donošenju odluke za ovu operaciju prethodila su intenzivna borbena dejstva operativne grupe 'Pauk' u kojima su postignuti značajni uspjesi. Ova grupa je od 28. maja stavljena pod komandu Glavnog štaba Srpske vojske Krajine“ (Sekulić 2000: 158–159).

potvrdio i njen zadnji zapovjednik general Mile Mrkšić: „Uglavnom, dugo ćemo morati biti naoružan narod. Bili smo i dosad, možda budemo i večno. Naš čovek će dugo morati da radi na njivi i da baca pogled na drvo sa okačenom puškom” (Mrkšić 1995: 4–5). U teorijskom projektiranju operacije oslobađanja privremeno zaposjednutog teritorija (PZT) bilo je ozbiljnih upozorenja da ta koncepcija „narodne vojske”⁵⁸, zahvaljujući kojoj je tzv. Republika Srpska Krajina pretvorena u „gerilsko-seljačku enklavu” (Žunec 1998: 114), može polučiti sljedeći scenarij: „Prvo što će Hrvatsku vojsku dočekati ako stupi na PZT jesu žrtve koje će neprijatelj obilno nuditi. Na Hrvatskoj je da nauči to ne prihvatiti” (Žunec 1994: 63). Oluja je primjenom gravitacijskog težišta, uz potpunu strategijsko-doktrinarnu nadmoć, potaknula kritične slabosti u zapovjedno-nadzornom sustavu (Vrhovnom savjetu obrane i Glavnom štabu Srpske vojske Krajine) i generala potpuni slom velikosrpske politike u Kninu, simbolu oružane pobune (vidi shemu).

Shema: Raščlamba strategijskog gravitacijskog težišta u operaciji Oluja

Visok operativni tempo napada na gravitacijsko težište omogućila je sinkronizirana uporaba 4. i 7. gardijske brigade, koje su osigurale energičan udar na Knin, sukladno zapovijedi hrvatskog predsjednika: „Prema tome, treba predvidjeti i neke snage, koje će izravno djelovati prema Kninu”⁵⁹ (Brijunski transkript, 2010: 74). Izniman značaj

⁵⁸ „Narodna vojska, koja se organizuje, raspoređuje, osposobljava i strategijski i taktički upotrebljava u borbenim dejstvima po načelima milicijske vojne organizacije. Taj tip vojne organizacije ili vojnog sistema sposoban je da određenom gustinom pokrije najveći deo teritorije RSK, čime se obezbeđuje neophodan brojčani odnos snaga prema glavnom neprijatelju – Hrvatskoj. Prihvatljivim se smatra brojčani odnos do 5:1 u korist potencijalnog agresora, što se za vid odbrambenih dejstava na potpuno uređenom zemljištu, uz oslonac na sopstveni narod i resurse uređene državne teritorije, pripremljene za dugotrajni rat, može tolerisati” (Radinović 1994).

⁵⁹ To je bilo drugi put u operacijskom ciklusu da je uporabljena takva koncentracija snaga. U djelovanju kod Grahova prvi put su paralelno u borbu uvedene dvije gardijske brigade, također vrlo uspješno (Gotovina 1996: 74).

operativnog tempa kvalitetno je prosuđen i u prediktivnoj analizi Ozrena Žuneca⁶⁰. Prema Clausewitzovu konceptu i Echevarrijevoj terminologiji, operativno umijeće primijenjeno u Oluji izvršilo je razoran doktrinarni udar (gdje su koncentrirane udarne gardijske snage), te su tzv. Srpska vojska Krajine i Republika Srpska Krajina izgubile ravnotežu, slomile se i pale. Dalje se sve odvijalo sukladno Clausewitzovu temeljnom načelu: „u boju je uništenje protivničke oružane sile sredstvo za postizanje cilja čak i tamo gdje do boja stvarno i ne dolazi, jer, svakako, odluka se donosi na temelju pretpostavke da se to uništenje mora držati nedvojbenim“ (Clausewitz 2000: 292). U Oluji je učinkovita identifikacija, neutralizacija i eksploatacija gravitacijskog težišta – operativnog prostora Knina – bila izravni put u pobjedu, na taj su način oslobođene centrifugalne sile koje su uzrokovale kolaps tzv. Republike Srpske Krajine i Srpske vojske Krajine. Pritom je u operativnom smislu Knin kao gravitacijsko težište predstavljao točku konvergencije te nije bio klasični izvor snage, već čimbenik ravnoteže (Echevarria 2002: vi).

ZAKLJUČAK

Proveden operativni dizajn Oluje je na konceptualnoj razini u potpunosti blokirao strategijsko-doktrinarna rješenja (potencijalne opcije) tzv. Srpske vojske Krajine, na vojnopoličkoj razini je paralizirao vrh tzv. Republike Srpske Krajine, a na društvenoj je razini razorio mit o Republici Srpskoj Krajini, i to usprkos raspoloživim snažnim vojnim kapacitetima i potencijalima Srpske vojske Krajine⁶¹ i „potpunoj geostrategijskoj inferiornosti Hrvatske“ (Radinović 1993a). S doktrinarno-strategijskog aspekta Oluja je iznimna zbog toga što je u njoj iznenađenje postignuto načinom izvođenja operacije, a način izvođenja je najrjeđi tip strategijskih iznenađenja (Grabo 2010:

⁶⁰ U projektiranju operacije oslobađanja okupiranih područja Žunec naglašava: „Da bi se postigli glavni ciljevi – posjedanje granica RH i sprečavanje ulaznja snaga VRS i VJ u sukob – tempo napada mora biti izuzetno visok i mora se postići izborom pravilnog manevra za što je pretpostavka dobra opremljenost i uvježbanost sastava. Vrlo visokim tempom napada smanjili bi se vlastiti gubici, a postigli bi se i razorni učinci na okupacijski sistem koji bi se nakon brzih i odlučnih prodora naših snaga mogao raspasti i na područjima izvan zona djelovanja HV...“ (Žunec 1994: 51).

⁶¹ U vezi s vojnim potencijalom „Srpske vojske Krajine“ znakovita je analiza uzroka poraza „Republike Srpske Krajine“, koja je objavljena u beogradskom tjedniku *Vojska*: „...Vojska RSK nije oskudevala u oružju i borbenoj tehnici. Imala ga je čak više nego što ga je sa raspoloživim ljudskim potencijalom mogla racionalno upotrebiti. Vojska RSK nije imala moćne inostrane saveznike, ali je imala bivšu Jugoslavensku narodnu armiju, koja je pre povlačenja iz Krajine, pored pešačkog naoružanja, ostavila i najmodernije protuoklopne, protuavionske i artiljerijsko-raketne sisteme. Ostavila joj je i određeni broj borbenih aviona. Borci RSK nisu, kao njihovi dedovi i očevi, morali oružje i municiju, goloruki i uz velike žrtve, otimati od neprijatelja. Imali su ga u izobilju u vlastitim skladištima. S obzirom na to, eventualno i privremeno zaposjedanje krajiških gradova, naseljenih mesta i glavnih komunikacija Tuđmanova vojska morala je krvavo da plati, a posle toga da bude odatle poterana. Umesto toga, hrvatska vojska, gotovo bez otpora, uz neznatne gubitke, u augustu 1995. godine slavi ‘rušenje mita o srpskoj nepobedivosti’“ (Todorović i Vilić 1995: 10–11).

285). Dakle, postignuta je potpuna doktrinarna nadmoć na postojećoj tehnološkoj osnovi te je neprijatelj čak mislio da su ga napale snage NATO-a ili SAD-a, odnosno nije očekivao da hrvatske vojne i redarstvene snage mogu izvesti takvu operaciju. U Oluju su ugrađene društvene i simboličke dimenzije, a srpska „strategija realne prijetnje“ i primjena koncepta „narodnog rata“, koji zahtijeva velike civilne žrtve obje strana, izbjegnute su. Jedan od glavnih rizika operacije, mogući angažman Vojske Jugoslavije i Vojske Republike Srpske⁶², onemogućen je zbog odlučujuće brzine operacije (vrlo visokog operativnog tempa)⁶³. Oslobođanje Knina odnosno vojni poraz tzv. Srpske vojske Krajine u suštini je bio poraz jednog promašenog i neodrživog političkog projekta.⁶⁴ Zaključno, primjena koncepta strategijskog gravitacijskog težišta skratila je trajanje operacije i smanjila žrtve na obje strane jer je ključni ratni napor (i značajan dio kinetičke energije, u vojnom smislu) u Oluji usmjeren prema strategijskom gravitacijskom težištu – Kninu. Pritom Knin nije bio fizički prostor kojem treba destruktivno prići, nego je bio žarišna točka cijele operacije u dinamičnom operacijskom ciklusu koji je uspješno povezao operativno i strategijsko gravitacijsko težište. U teorijskom smislu Oluja je pokazala visoku validnost Clausewitzova gravitacijskog težišta kao operativnog alata, odnosno „vječnog i čvrstog koncepta“ (Janiczek 2007: 10). Na geopolitičkoj razini je propašću tzv. Republike Srpske Krajine velikosrpski projekt u Republici Hrvatskoj potpuno i ireverzibilno poražen. U Oluji su učinkovito orkestrirani svi izvori vojne moći, razriješen je jaz između politike i strategije, a na zadanoj tehničkoj platformi integrirano je moderno operativno umijeće prema načelu da se (da i završimo s Clausewitzom) „znanje mora... transformirati u pravo umijeće“ (Clausewitz 2000: 354). Zaključno, Oluja je bila proizvod sofisticiranog vojnostrateškog znanja, ali i vojne smjelosti, i to po načelu što je više smjelosti, to je više uspjeha.

⁶² „Oni koji su prihvatili navedeni stav o ulozi oružane borbe očigledno su očekivali da oružanu borbu iznesu Vojska Jugoslavije i Vojska Republike Srpske a da Srpska vojska Krajine bude samo jedan od učesnika te borbe. Očekivanje da će drugi izneti glavni teret oružane borbe, imalo je za posledicu zanemarivanje priprema Srpske vojske Krajine za odbranu RSK“ (Sekulić 2000: 138).

⁶³ Nekoliko dana prije početka operacije predsjednik tzv. Republike Srpske Krajine Milan Martić javno je izjavio da mu je predsjednik Srbije Slobodan Milošević rekao kako Srbija „neće biti ravnodušna na eventualnu hrvatsku ofanzivu na RSK“ (Bošnjak 1995: 6).

⁶⁴ „...ima, naime, temelja za pretpostavku da je srpsko stanovništvo došlo do zaključka da RSK nije mnogo više od fikcije koja je postojala samo u okviru megalomanskog i nerealnog projekta 'Svi Srbi u jednoj državi' za koji ono nije moglo imati vlastitog stvarnog interesa. Pobunjeničko vodstvo trajno je istrajavalo u toj politici i oslanjalo se na taj projekt. Stanovništvo, koje je na početku, iz različitih razloga, tu politiku prihvaćalo i podržavalo, nije je moglo promijeniti ni onda kad je postalo posve jasno da je ona propala. Demoralizacija, osjećaj besperspektivnosti i potpuna abulija koja je ovladala stanovništvom RSK pod kraj postojanja pobunjeničkog pokreta, a za što postoje mnoge potvrde u postojećim vrelima, rezultat je kombinacije gubitka vjere u politički projekt pobune i nemogućnosti da se utječe na promjenu politike. Ta politika stanovništvu nije donijela ništa osim beskonačnog rata, neizvjesnosti, opasnosti, mržnje, straha i sukoba s drugima, pa ono nije moglo pronaći motiv da takvu politiku podupre i brani žrtvujući život u obrani. Kako nije imalo mogućnosti da je promijeni, nije mu preostalo drugo nego da se fatalistički prepusti katastrofi“ (Žunec 2007: 812–813).

LITERATURA

- Barić, Nikica. 2005. *Srpska pobuna u Hrvatskoj 1990–1995*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- Bezbradica, Jovanka. 1993. Jubilej snaga bezbjednosti RSK: milicija koju je narod branio. *Vojska Krajine: list Srpske vojske Krajine*, br. 4–5. Knin: Glavni štab Srpske vojske Krajine.
- Bošnjak, Milorad. 1995a. Suludo ali moguće. *Večernje novosti*, 31. srpnja.
- Bošnjak, Milorad. 1995b. Zašto je ćutao radio Knin: uzroci moralnog nevojničkog poraza jugozapadnog dela RSK (1). *Večernje novosti*, 20. kolovoza.
- Brijunski transkript, 31. srpnja 1995. 2010. *National Security and the Future* 11(1): 63–101. <https://hrcak.srce.hr/80571>.
- Clausewitz, Carl von. 1976. *On War*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Clausewitz, Carl von. 1997. *O ratu*. Zagreb: Ministarstvo obrane Republike Hrvatske.
- Clausewitz, Carl von. 2000. *On War: The Book of War*. New York: The Modern Library.
- Clausewitz, Carl von. 2010. *O ratu*. Zagreb: Mozaik knjiga.
- Creveld, Martin van. 1991. *The Transformation of War*. New York: The Free Press.
- Domazet-Lošo, Davor. 2002. *Hrvatska i veliko ratište*. Zagreb: Udruga sv. Jurja.
- Echevarria, Antulio J. 2002. Clausewitz's Center of Gravity: Changing Our Warfighting Doctrine – Again! Strategic Studies Institute Carlisle: U.S. Army War College.
- Echevarria, Antulio J. 2003. Clausewitz's Center of Gravity: It's Not What We Thought. *Naval War College Review*, sv. LVI, br. 1.
- An Effects-Based Approach: Refining How We Think about Joint Operations. 2007. U.S. Joint Warfighting Center. *JFQ*, br. 44. <https://ndupress.ndu.edu/portals/68/Documents/jfq/jfq-44.pdf>.
- Eikmeier, Dale C. 2004. Center of Gravity Analysis. *Military Review*, srpanj – kolovoz.
- Eikmeier, Dale C. 2007. A Logical Method for Center of Gravity Analysis. *Military Review*, rujna – listopad.
- Field Manual 3-0, *Operations*. 2001. Washington, DC: U.S. Department of the Army.
- Gotovina, Ante. 1996. *Napadajni bojevi i operacije HV i HVO*. Knin – Split: Zapovjedništvo Zbornog područja Split.
- Grabo, Cynthia. 2010. *Handbook of Warning Intelligence: Assessing the Threat to National Security*. Lanham: Scarecrow Press.
- Janiczek, Rudolph M. 2007. A Concept at the Crossroads: Rethinking the Center of Gravity. Carlisle: Strategic Studies Institute U.S. Army War College.
- Joint Publication (JP) 5-0, *Doctrine for Planning Joint Operations*. 2002. Washington, DC: U.S. Government Printing Office, draft 2.

- Joint Publication (JP) 5-0, *Joint Operation Planning*. 2005. Washington DC: Department of Defense.
- Joint Publications (JP) 5-0, *Joint Operation Planning*. 2006. Washington, DC. IV-18.
- Kekez, Hrvoje. 2009. Bernardin Frankapan i Krbavska bitka: je li spasio sebe i malobrojne ili je pobjegao iz boja? *Modruški zbornik* 3(1): 65–101.
- Korać, Čedo. 1995. Smotra Korpusa specijalnih jedinica. *Vojska Krajine: list Srpske vojske Krajine*, br. 3.
- Kusovac, Zoran. 1995. Kronika Oluje: ratni izvještaj. *Vreme*, 14. kolovoza.
- Marijan, Davor. 2007. *Oluja*. Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata.
- Mattelaer, Alexander. 2009. The Crisis in Operational Art. European Security and Defence Forum (ESDF) Workshop 2: New Transnational Security Challenges and Responsens. https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/public/Research/International%20Security/1109esdf_mattelaer.pdf.
- Mattis, N. James. 2008. USJFCOM Commander's Guidance for Effects-based Operations. *Parameters*, jesen.
- Mrkšić, Mile. 1995. Disciplinovana vojska: brana svakom agresoru. *Vojska Krajine: list Srpske vojske Krajine*, br. 11.
- Nazor, Ante. 2007. Riječ urednika. U: Davor Marijan, *Oluja*. Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata. Str. 7–27.
- Radinović, Radovan. 1993a. Prednosti krajiške strategijske pozicije: realna pretnja na delu. *Vojska Krajine: list Srpske vojske Krajine*, br. 4–5.
- Radinović, Radovan. 1993b. Krajina pred najvećim iskušenjem: odbrana po svaku cenu. *Vojska Krajine: list Srpske vojske Krajine*, br. 6.
- Radinović, Radovan. 1994. Srpska vojska Krajine: jedan od stubova krajiške države – neophodnost profesionalizacije. *Vojska Krajine: list Srpske vojske Krajine*, br. 9–10.
- Radoš, Ivan. 2011. Operacija „Oluja“ i srbijanski dnevni tisak (*Večernje novosti* i *Politika*). *Časopis za suvremenu povijest* 43(1): 293–327.
- Rat u Hrvatskoj iz pera obavještajca: prepisi dijelova ratnog dnevnika*. 2009. <http://xn--80aaaahbp6awwhfaeihk0i.xn--c1avg.xn--90a3ac/images/knjige/docs/ratuhr.pdf>.
- Rueschhoff, L. Jan; Dunne P. Jonathan (2011) Centers of Gravity from the Inside Out. *Joint Force Quarterly*, issue 60, 1st quarter 2011.
- Sekulić, Milisav. 2000. *Knin je pao u Beogradu*. Bad Vilbel: Nidda.
- Šetka, Snježana. 2000. Ante Gotovina: Pet godina od Oluje. *Slobodna Dalmacija*, 4. kolovoza.
- Todorović, Boško i Dušan Vilić. 1995. Uzroci poraza Republike Srpske Krajine: gubitnička strategija. *Vojska*, 24. kolovoza. Beograd: Novinsko-izdavačka ustanova Vojska.
- Undeland, David K. 2001. *Center of gravity – Use and Misuse*. Newport: Naval War College. <https://www.readcube.com/articles/10.21236%2Fada393551>.

- Vego, Milan. 2007. Clausewitz's Schwerpunkt: Mistranslated from German – Misunderstood in English. *Military Review*, siječanj – veljača.
- Vego, Milan. 2009. *Joint Operational Warfare: Theory And Practice*. Newport: U.S. Naval War College.
- Vrcelj, Marko. 2002. *Rat za Srpsku Krajinu: 1991.-1995*. Beograd: Srpsko kulturno društvo Zora.
- Žunec, Ozren. 1994. Hrvatska u sukobu niskog intenziteta. *Erasmus* 2(7): 46–63.
- Žunec, Ozren. 1995. Država i pobunjenici: operacija „Oluja” i njene posljedice. *Erasmus*, br. 13.
- Žunec, Ozren. 1998. Rat u Hrvatskoj 1991.-1995. 2. dio: od sarajevskog primirja do završnih operacija. *Polemos* (1)2: 111–136.
- Žunec, Ozren. 2007. *Goli život: socijetalne dimenzije pobune Srba u Hrvatskoj*. Zagreb: Demetra.

CLAUSEWITZ'S CONCEPT OF THE CENTRE OF GRAVITY AND THE ROLE OF KNIN IN MILITARY AND POLICE OPERATION STORM

Darijo Klarić

SUMMARY

This work deals with the operational art of military and police operation Storm conducted by the Croatian armed and police forces of the Republic of Croatia in 1995. Thereby, operational art is efficiently positioned as an intermediary area in which standard gaps between strategy, tactics and politics should be overcome, that is, all available sources of military and non-military power were efficiently orchestrated in the Storm operation with the intention to achieve final strategic objectives. As the national level, the Storm was the key operation in liberating the occupied areas, whereas at the regional level, it created strategic conditions for establishing the enduring peace, security and stability in South East Europe. The main objective of this paper is to explain causal connection between a rapid collapse of so-called "Serbian Krajina Army" (SVK) or "evaporating" SVK, military-strategic role of the town of Knin and the applied operational art of the Croatian armed and police forces and, within that framework, explore the validity of the concept of the centre of gravity of Carl von Clausewitz in Storm operation.

Keywords: military and police operation Storm, Clausewitz's concept of the centre of gravity (COG), operational art, societal dimension, the "real threat strategy", disintegration of "SVK" defence system.

